

SUURI LUONTODIALOGI

Meissä jokaisessa elää monta
luontosuhdetta

Elina Henttonen, Kai Alhanen ja Janne Kareinen

© Sitra 2022

Sitran selvityksiä 210

**Suuri luontodialogi –
Meissä jokaisessa elää monta luontosuhdetta**

Kirjoittajat: Elina Henttonen (Valtaamo), Kai Alhanen ja
Janne Kareinen (Aretai Oy / DialogiAkatemia)

Taitto: PunaMusta Oy

ISBN 978-952-347-271-6 (PDF) www.sitra.fi
ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

PunaMusta Oy 2022

SITRAN SELVITYKSIÄ -sarjassa julkaistaan Sitran
tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Sisällys

Esipuhe	2
Tiivistelmä	3
Sammanfattning	4
Summary	5
1 Johdanto	6
2 Data: Suuren luontodialogin keskustelut	9
3 Luonnon monet merkitykset ja suomalaisten luontosuhde	11
3.1 Mistä on suomalainen luonto tehty?	11
3.2 Luontoa kaikin aistein ja tuntein	12
3.3 Turvaa ja pelkoa	13
3.4 Rauhoittumista ja haltioitumista	13
3.5 Luonto työnä ja elinkeinona	14
3.6 Suomalaisen luontosuhteen erityispiirteitä	15
3.7 Luontokäsitteen jännitteet	16
4 Mikä estää luontokadon pysäyttämistä?	18
4.1 Elonkirjon kiihtyvä kaventuminen	18
4.2 Ahneuden ja ylikulutuksen yhteiskunta	18
4.3 Vastakkainasettelun ansat	19
4.4 Paikallisen ja globaalin eriarvoisuuden seuraukset	20
4.5 Systeemiymmärryksen ja visioiden puute	21
4.6 Vaikutuskeinojen niukkuus	22
5 Mikä mahdollistaa luontokadon pysäyttämisen?	24
5.1 Rikas luontosuhde läpi elämän	24
5.2 Arjen valinnat	25
5.3 Yhdessä vaikuttaminen	25
5.4 Tutkittu tieto ja pitkäjänteiset ponnistelut	26
5.5 Tiedon popularisointi ja taide kasvattavat ymmärrystä	27
5.6 Suomi edelläkävijänä kriisienkin keskellä	28
5.7 Lisää rakentavia luontokeskusteluja	29
6 Herätteitä tuleviin luontokeskusteluihin	31
Kirjoittajista	33

Esipuhe

Luonnon monimuotoisuus on nousemassa ilmastokriisin rinnalle ihmiskunnan tulevaisuutta muokkaavaksi isoksi keskustelunaiheeksi. Syystäkin, sillä meidän kaikkien hyvinvointi, talous ja koko yhteiskunta ovat riippuvaisia luonnosta.

Luonto köyhtyy huolestuttavaa tahtia maailmassa, myös meillä Suomessa. Suunta on saatava käännettyä. Työn tueksi Sitra ja DialogiAkademia kutsuivat suomalaiset koolle Suureen luontodialogiin keskustelemaan rakentavasti luonnon merkityksestä ja luontokadon pysäyttämisestä. Keskustelut saivat innostuneen vastaanoton: maaliskuussa 2022 järjestettiin yli sata dialogia kymmenellä paikkakunnilla.

Tämä selvitys kokoaa yhteen kevään luontodialogien keskeiset havainnot. Yhteenveto luo myös pohjaa Sitran Luontoviisas Suomi 2035 -visiolle. Myöhemmin vuonna 2022 julkistettava visio on realistinen ja myönteinen tulevaisuuskuva Suomesta, jossa luontokato on saatu pysäytettyä yhteistyöllä.

Keskustelu luonnon monimuotoisuuden ympärillä voi usein olla kärjistynyttä. Tämä johtuu osin siitä, että luonto on hyvin tärkeä ihmisille, yrityksille tai esimerkiksi kunnille, mutta usein eri syistä. Erätauko-menetelmällä käyty Suuri luontodialogi tarjosi mahdollisuuden pohtia ja jäsentää omaa yhteyttään luontoon sekä kuunnella, millaisia luontokäsityksiä muilla on.

Suuren luontodialogin yhteenvedossa korostuvatkin samaan aikaan sekä erilaisten luontosuhteidemme laaja kirjo että tarve niiden yhteensovittamiselle. Tulevaisuuden luontoviisaassa Suomessa erilaiset luontosuhteet eivät sulje toisiaan pois vaan ne täydentävät toisiaan. Meidän täytyy kyetä näkemään, että luonto on arvokas sellaisenaan, tärkeä henkiselle hyvinvoinnille ja merkittävä elinkeino. Kaikkea tätä yhtä aikaa.

Nykyisen väittelyn, neuvottelun, suostuttelun ja sovittelun tueksi tarvitsemme aitoa rakentavaa keskustelua – dialogia. Se auttaa meitä asettumaan toistemme asemaan ja opettaa kuuntelemaan muita, ja sitä kautta rakentaa yhteistyöhön tarvittavaa luottamusta ja ymmärrystä. Mitä paremmin ymmärrämme suomalaisten erilaisia luontosuhteita, sitä helpompaa meidän on löytää laajasti hyväksytyjä ratkaisuja luontokadon torjuntaan ja luonnon vahvistamiseen. Ihmisten kohdatessa syntyy myös uusia ideoita käytännön ratkaisuksi luontokadon pysäyttämiseksi.

Toivomme, että Suuren luontodialogin yhteenvedo innostaa meitä kaikkia jatkamaan luontokeskustelua tahoillamme. Luonnosta tulee keskustella myös kodeissamme ja ystäväpiireissä, ja keskustelun on syytä jalostua kestävä arjen tiekartoiksi. Myös yritysten ja eri toimialojen tulee keskustella luonnosta ja toimia luonnon hyväksi. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tulisi sisällyttää strategioiden ytimeen – toiminnan perustaksi.

Dialogisuus on välttämätöntä, mutta se ei yksin riitä. Vuoropuhelun tulee rohkaista toimintaan ja uusiin innovaatioihin. Muutosta luontomme ja suomalaisten ihmisten parhaaksi on rakennettava yhdessä. Meidän on kuljettava kohti jaettava luontoviisautta.

Helsingissä 25.5.2022

Mari Pantsar

Johtaja,

Kestävyysratkaisut

Timo Lehesvirta

Johtava asiantuntija,

Ilmasto- ja luontoratkaisut

Tiivistelmä

Maaliskuussa 2022 järjestetyssä Suuressa luontodialogissa keskusteltiin luonnosta, sen merkityksestä ja luontokadon pysäyttämistä. Keskusteluista laadittu yhteenveto tarjoaa laajan koosteen dialogien sisällöistä ja keskeisistä näkökulmista. Eri puolella Suomea ja erilaisissa yhteisöissä käytiin 103 dialogiin osallistui noin 800 ihmistä. Keskustelut käytiin pääasiassa Erätauko-menetelmällä.

Sitran ja DialogiAkatemian järjestämän Suuren luontodialogin tavoitteena oli ymmärtää paremmin suomalaisten moninaisia luontosuhteita ja herättää keskustelua luonnon merkityksestä. Keskustelujen yhteenveto luo pohjaa Sitran Luontoviisas Suomi 2035 -visiolle, jonka on tarkoitus olla realistinen kuva luontoposiitiivisesta Suomesta – maasta, jossa luonnon köyhtyminen on saatu pysäytettyä yhteistyöllä. Visio on määrä julkaista myöhemmin tänä vuonna.

Dialogiin osallistuneiden ihmisten puhe luonnosta oli rikasta ja vivahteikasta heijastellen inhimillisen kokemuksen koko kirjoa havaintoineen, ajatuksineen ja tunteineen. Keskustelijat kokivat, että Suomessa luonto on keskeinen osa ihmisten elämää. Samaan aikaan tuli näkyville, että ihmisillä on hyvin erilaisia suhteita luontoon.

Luontokatoa pohdittiin keskusteluissa monista eri näkökulmista, arkisista havainnoista koskien elonkirjon kaventumista aina planetaarisen mittakaavan ekologiaan. Keskusteluiden keskeiset teemat olivat suomalaisen luontosuhteen rakentuminen sekä luontokadon pysäyttämistä estävät ja sen mahdollistavat tekijät.

Suomalaista luontosuhdetta käsiteltiin keskusteluissa aistien ja tunteiden, turvallisuuden ja pelon kokemusten, rauhoittumisen ja haltioitumisen sekä työn ja elinkeinojen kautta. Luontokadon pysäyttämistä estävät keskustelijoiden mukaan elonkirjon kiihtyvä kaventuminen, ahneuden ja ylikulutuksen yhteiskunta, vastakkainasettelut, paikallisen ja globaalin eriarvoisuuden seuraukset sekä systeemiymmärryksen, visioiden ja vaikutuskeinojen puute. Samaan aikaan keskustelijat uskovat, että luontokato voidaan pysäyttää vaalimalla rikasta luontosuhdetta läpi ihmisten elämän, tekemällä tietoisia arjen valintoja, edistämällä pitkäjänteistä tutkimus- ja vaikuttamistyötä, popularisoimalla tietoa ja luomalla taidetta. Monet keskustelijoista toivovat, että Suomi toimisi luontokadon pysäyttämisessä edelläkävijänä kriisienkin keskellä.

Suuri luontodialogi tekee näkyväksi, että meissä jokaisessa elää rinnakkain erilaisia, välillä jännitteisiäkin luontosuhteita. Luontosuhteemme kehittyvät kokemustemme, olosuhteidemme, elämäntilanteidemme ja ymmärryksemme muutosten mukana. Dialogit lisäsivät keskustelijoiden ymmärrystä luonnon monimuotoisuuden merkityksestä ja luontokatoon vaikuttavista tekijöistä, sekä toisten ihmisten erilaisista näkökulmista ja omista kokemuksista. Yhtä lailla keskustelut tarjosivat osallistujille mahdollisuuden etsiä luontosuhteilleen sanoituksia ja muotoja, jotka tukevat heidän omaa toimijuuttaan. Dialogit nähtiinkin yhtenä tärkeänä ja uutena keinona toimia yhdessä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Mitä paremmin ymmärrämme ihmisten erilaisia luontosuhteita ja niihin liittyvää tahtoa toimia, sitä paremmat mahdollisuudet meillä on yhdessä pysäyttää luontokato. Ymmärrystä ja luottamusta vahvistavaa dialogia tarvitaan yhteiskunnan kaikilla tasoilla paikallisyhteisöistä globaaliin päätöksentekoon, jotta luontokadon pysäyttämisessä voidaan onnistua.

Sammanfattning

Under den Stora naturdialogdagen som ordnades i mars 2022 diskuterade man naturen, dess betydelse och hur man kan stoppa naturförlusten. Det har gjorts ett sammandrag av diskussionerna som ger en omfattande sammanställning av innehållet och de centrala synpunkterna i dialogerna. Omkring 800 personer deltog i de 103 dialoger som ordnades på olika håll i Finland och i olika slags grupper. Diskussionerna fördes i huvudsak med hjälp av metoden Dialogpaus.

Målet med den Stora naturdialogdagen, som ordnades av Sitra och DialogAkademin, var att bättre förstå finländarnas mångsidiga relationer till naturen och väcka diskussion om naturens betydelse. Sammanfattningen av diskussionerna skapar en grund för Sitras vision Naturkloka Finland 2035, som ska vara en realistisk bild av ett naturpositivt Finland – ett land där man har lyckats stoppa utarmningen av naturen genom att samarbeta. Det är meningen att visionen ska publiceras senare i år.

De som deltog i dialogen uttryckte sig innehållsrikt och nyanserat om naturen och avspeglade hela den mänskliga upplevelsen med alla observationer, tankar och känslor. Deltagarna upplevde att naturen är en central del av människors liv i Finland. Samtidigt kom det fram att människor har väldigt olika relationer till naturen.

Naturförlusten diskuterades ur många olika synvinklar, från vardagliga iakttagelser om att biodiversiteten minskat till hela planetens ekologi. Centrala teman för diskussionerna var att bygga upp den finländska relationen till naturen samt faktorer som utgör ett hinder för att stoppa naturförlusten och faktorer som gör det möjligt att stoppa den.

När det gällde den finländska relationen till naturen tog man i diskussionerna upp sinnen och känslor, upplevelser av trygghet och rädsla, lugn och hänförelse samt naturen som arbete och näringsgren. Enligt diskussionsdeltagarna hindras arbetet med att stoppa naturförlusten av att biodiversiteten minskar i allt snabbare takt, av samhällets girighet och överkonsumtion, motsättningar, följderna av lokal och global ojämlikhet samt brist på systemförståelse, visioner och medel att påverka. Samtidigt tror diskussionsdeltagarna att naturförlusten kan stoppas genom att värna om att ha en rik relation till naturen hela livet, göra medvetna val i vardagen, främja långsiktigt forsknings- och påverkansarbete, popularisera information och skapa konst. Många av diskussionsdeltagarna önskar att Finland även i kristid fungerar som en föregångare när det gäller att stoppa naturförlusten.

Stora naturdialogdagen synliggör att det i oss alla finns olika, ibland laddade relationer till naturen. Vår relation till naturen utvecklas i takt med att våra erfarenheter, omständigheter, livssituationer och vår förståelse förändras. Dialogerna ökade deltagarnas förståelse för betydelsen av den biologiska mångfalden och faktorer som påverkar naturförlusten samt andra människors olika synvinklar och egna erfarenheter. Diskussionerna erbjöd också deltagarna möjlighet att sätta ord på sina relationer till naturen och hitta sätt att stödja sitt eget aktörskap. Dialogerna ansågs vara ett viktigt och nytt sätt att arbeta tillsammans för att trygga den biologiska mångfalden.

Ju bättre vi förstår människors olika relationer till naturen och deras vilja att agera, desto bättre möjligheter har vi att tillsammans stoppa naturförlusten. En dialog som stärker förståelsen och förtroendet behövs på alla nivåer i samhället, från lokalsamhällena till det globala beslutsfattandet, för att vi ska kunna lyckas stoppa naturförlusten.

Summary

The Great Nature Dialogue held in March 2022 discussed nature, its importance and how to stop the loss of biodiversity. The summary of the discussions provides a comprehensive overview of the content and key perspectives of the dialogues. About 800 people took part in the 103 dialogues held in different communities across Finland. The discussions were mainly conducted using the [Timeout method](#).

The aim of the Great Nature Dialogue, organised by Sitra and The Dialogue Academy, was to better understand Finns' varied relationships with nature and to stimulate discussion on the importance of nature. The summary of the discussions lays a foundation for Sitra's [Nature-wise Finland 2035 \(link in Finnish\)](#) vision, which is intended to be a realistic picture of a nature-positive Finland – a country where the degradation of nature has been stopped through cooperation. The vision is due to be published later this year.

The people who participated in the dialogue spoke about nature in a rich and nuanced way, their observations, thoughts and feelings reflecting the whole spectrum of human experience. The discussants felt that nature is a central part of people's life in Finland. It also became apparent that people have very different relationships with nature.

The loss of biodiversity was considered from many different points of view, ranging from everyday observations on the decline of biological diversity to planetary-scale ecology. The main themes of the discussions were the formation of the Finnish relationship with nature and the factors that prevent biodiversity loss and enable stopping it.

The Finnish relationship with nature was discussed in terms of senses and feelings, experiences of security and fear, calm and rapture, and work and livelihood. Participants felt that the obstacles to preventing the loss of nature include the accelerating decline in biodiversity, society being based on greed and overconsumption, confrontations, the consequences of local and global inequalities, and a lack of systemic understanding, vision and empowerment. At the same time, the participants believe that the loss of biodiversity could be stopped by fostering a rich relationship with nature throughout people's lives, making conscious everyday choices, promoting long-term research and advocacy, popularising knowledge and creating art. Many of the participants hoped that Finland would lead the way in stopping the loss of biodiversity, even in a time of crisis.

The Great Nature Dialogue makes it clear that we all have various parallel, sometimes even strained, relationships with nature. These relationships evolve as our experiences, conditions, life situations and understanding change. The dialogues increased the discussants' appreciation of the importance of biodiversity, the factors contributing to biodiversity loss and of other people's different perspectives and experiences. They also gave the participants an opportunity to articulate their relationships with nature in ways and forms that support their own agency. The dialogues were seen as an important and novel way to act together to safeguard biodiversity.

The better we understand the different relationships people have with nature and how these relationships contribute to their willingness to act, the better chance we have of working together to stop biodiversity loss. Dialogue that builds understanding and trust is needed at all levels of society, from local communities to global decision-making, if we are to succeed in halting biodiversity loss.

1 Johdanto

Suuressa luontodialogissa keskusteltiin luonnosta, sen merkityksestä ja luontokadon pysäyttämisestä. Eri puolella Suomea ja erilaisissa yhteisöissä käydyn 103 keskustelun tavoitteena oli ymmärtää paremmin suomalaisten moninaisia luontosuhteita. Millä tavoin luonto on ihmisille ja yhteisöille merkityksellinen? Mikä mahdollistaa luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja mikä toisaalta estää meitä pysäyttämästä luontokatoa? Mikä saisi yksilöt, yhteisöt, organisaatiot tai päättäjät innostumaan luontoviisaasta Suomesta?

Suuri luontodialogi on osa [Sitran Luontoviisas Suomi 2035](#) -visiotyötä. Vision on tarkoitus olla realistinen kuva luontopositivisesta Suomesta – maasta, jossa luonnon köyhtyminen on saatu pysäytettyä yhteistyöllä.

Tämä yhteenvedo tarjoaa laajan koosteen Suuren luontodialogin sisällöistä ja keskeisistä näkökulmista. Dialogeihin osallistui monenlaisia omaa luontosuhdettaan pohtivia ihmisiä lapsista ikäihmisiin ja kaupunkilaisista maaseudulla asuviin. Mukana oli myös eri alojen ammattilaisia ja asiantuntijoita sekä maa- ja metsätalouden ja matkailun elinkeinonharjoittajia. Yhteenvedo syventää Sitran aiemmin suomalaisten luontosuhteesta teettämän [kyselytutkimuksen](#) tuloksia, joiden mukaan 87 prosenttia suomalaisista pitää luontoa itselleen tärkeänä, vaikka ihmisten luontoon liittyvät asenteet, ajatukset ja toiminta vaihtelevat. Yhteenvedo kiinnittyy osallistujien kokemusten kautta myös [Ihminen osana elonkirjoa](#) -julkaisun pohdintaan muuttuvista luontosuhteista ja -käsitteistä, sekä ihmisen vaikutuksista elonkirjoon.

Dialogia luonnosta

Dialogi tarkoittaa erityistä keskustelun tapaa, jossa pyritään lisäämään ymmärrystä keskustelun aiheesta, toisista ihmisistä ja omasta itsestä. Dialogissa asioiden merkitystä tutkitaan ihmisten erilaisten kokemusten kautta. Dialogisissa keskusteluissa kaikki näkökulmat ja kokemukset ovat arvokkaita paremman ymmärryksen rakentamisessa.

Suuressa luontodialogissa tavoiteltiin rikasta vuoropuhelua keskustelijoiden moninaisista luontosuhteista sekä uutta ymmärrystä siitä, kuinka erilaiset luontosuhteet vaikuttavat luontokadon pysäyttämiseen.

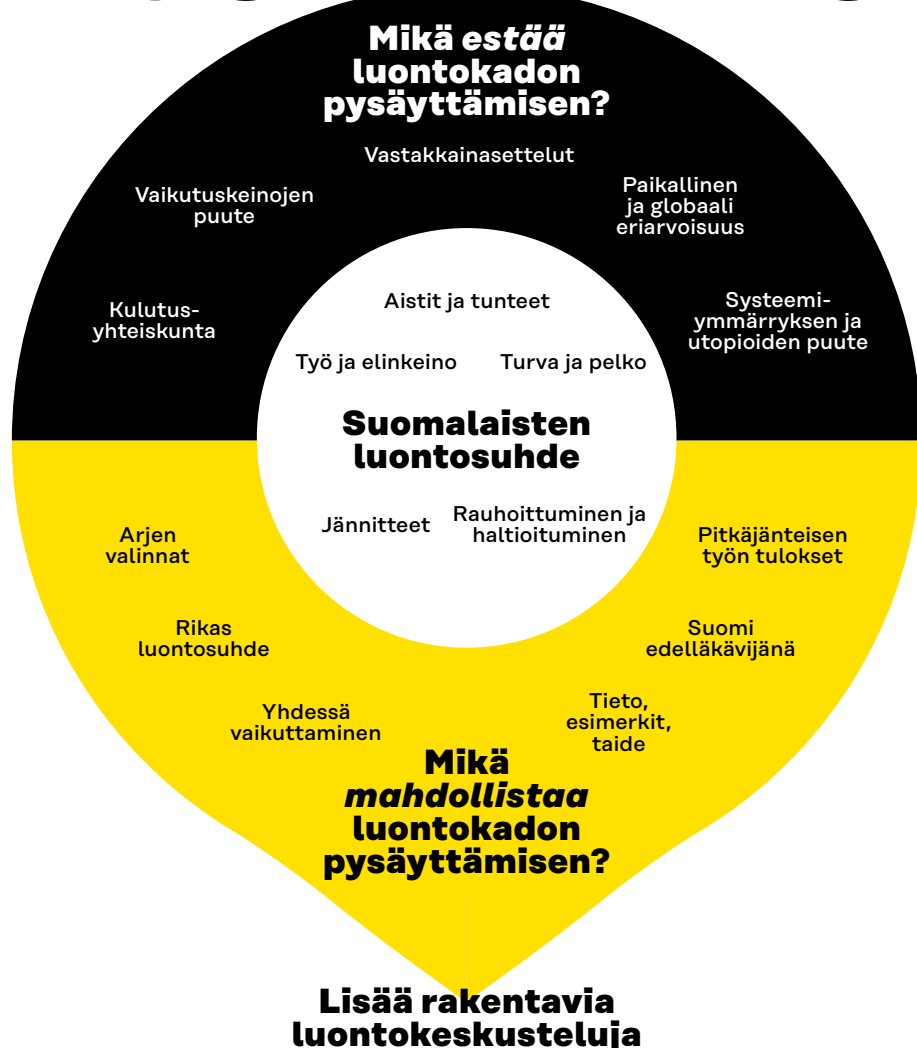
Yhteiskunnallisissa haasteissa ja jännitteisissä tilanteissa on erityisen tärkeää tehdä tilaa dialogille. Rakentava keskustelu ja toisten kunnioittava kohtaaminen vahvistavat luottamusta ja tasa-arvoa, ja luovat siten pohjaa haasteiden ratkaisemiselle yhdessä. Myös luontokadon pysäyttämiseksi tarvitaan ymmärrystä ja luottamusta vahvistavaa dialogia yhteiskunnan kaikilla tasoilla paikallisyhteisöistä globaaliin päätöksentekoon.

Suuren luontodialogin näkökulma oli erityisesti ”suomalaisessa luontosuhteessa”, mikä ohjasi keskustelijoita puhumaan luonnosta enemmän paikallisesta kuin globaalista tai planetaarisesta näkökulmasta. Jäsennyksemme Suuren luontodialogin keskusteluista tuo esiin suomalaisten luontosuhteen rikkauten ja moniäänisyyden. Olisi houkuttelevaa pyrkiä tyypittelemään keskusteluita ja keskustelijoita sen mukaan, millaiseksi luontosuhde rakentuu esimerkiksi nuorien ja iäkkäämpien ihmisten puheessa, kaupungissa ja maaseudulla tai eri elinkeinon ja ammattialojen piirissä. Tämä ei kuitenkaan tekisi oikeutta yksittäisten keskustelujen rikkaukselle ja dialogien aikana tapahtuneelle ymmärryksen syvenemiselle.

Dialogit tekevät näkyväksi, että yksittäisissä ihmisissä elää rinnakkain erilaisia, välillä jännitteisiäkin suhteita luontoon. Keskusteluaineisto myös osoittaa luontosuhteiden olevan muutoksessa ja hakevan uusia, vielä jäsentymättömiä muotoja. Yhdenkin ihmisen puheessa voidaan samanaikaisesti suhtautua luontoon yhtäältä itsessään arvokkaana asiana ja toisaalta hyödynnettävänä resurssina. Luontosuhde voi samaan aikaan olla käytännönläheinen, ja toisaalta siinä voi olla jopa mystisiä ulottuvuuksia. Yhtä lailla luontokadon edessä moni meistä kokee samaan aikaan toivottomuutta ja toiveikkuutta. Suhteessa luontoon olemme sekä ottajia että antajia.

Kuva 1. Suuressa luontodialogissa esiin nousseet teemat

LUONTOKATO

Suuren luontodialogin keskusteluissa etsitään tapoja sanoittaa omaa kokemusta ja suhdetta luontoon ja samalla myös haastetaan luontoon liittyviä käsityksiä ja käsitteitä. Luonto hahmottuu keskustelijoiden puheessa monin eri tavoin. Laajimmillaan luonto näyttäytyy elonkehänä, johon me ihmiset kuulumme, ja luontokato uhkaavana perintönä, jonka jätämme tuleville sukupolville. Keskusteluissa nousee esille, että ihmiset haluavat etsiä omalle luontosuhteelleen sanoituksia ja muotoja, jotka tukevat heidän omaa toimijuuttaan. Tätä kautta oma roolimme ja vastuumme elonkehässä alkavat hahmottua, ja oman ja yhteisen ymmärryksen aukot tulevat näkyvämmäksi. Luontoa koskevien merkitysten moninaisuuden, sisäisen jännitteisyyden ja muovautuvuuden

valossa voidaan sanoa, että Suomessa on aito tarve uudelleenlaiselle visiolle koko kansakunnan luontosuhteesta, jossa erilaiset luontosuhteet asettuvat aiempaa mielekkäämmäksi kokonaisuudeksi. Tämän vision luomisessa ymmärrystä lisäävällä dialogilla on merkittävä rooli.

Yhteenveto jäsentyy seuraavasti: tätä johdantoa seuraavassa osassa esitellään taustatiedot Suuren luontodialogin keskusteluista, keskusteluiden järjestäjistä ja osallistujista. Seuraavissa osissa kuvataan dialogiaineiston pohjalta suomalaisten luontosuhteita ja luonnolle antamia monia merkityksiä, sekä luontokadon pysäyttämistä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Viimeinen osa kokoaa yhteen luontodialogien antia ja hahmottelee mahdollisia jatkoaskelia.

Luonnon monimuotoisuus ja luontokato

Luonnon monimuotoisuudella viitataan useimmiten elollisen luonnon monimuotoisuuteen, josta puhuttaessa voidaan käyttää myös sanoja biodiversiteetti tai elonkirjo. Tässä tapauksessa luonnon monimuotoisuudella tarkoitetaan kaikkea elävää luontoa maapallolla: eläimiä, kasveja, sieniä ja mikrobeja. Elollisen luonnon monimuotoisuutta voidaan tarkastella lajien, luontotyyppien ja elinympäristöjen sekä geneettisen eli perinnöllisen monimuotoisuuden näkökulmista. Kuitenkin myös eloton luonto, kuten maa- ja kallioperä voidaan lukea osaksi luonnon monimuotoisuutta.

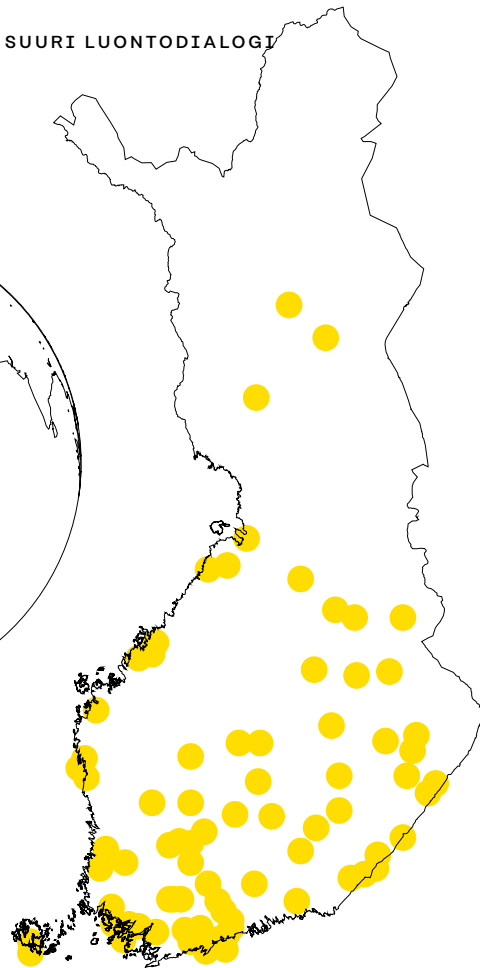
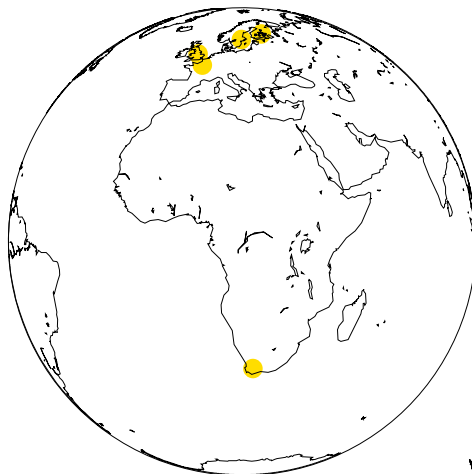
Luontokato tarkoittaa luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä ennennäkemättömällä vauhdilla. Lajien määrä vähenee, useiden lajien yksilömäärät pienenevät ja lajien elinympäristöt kutistuvat ja eriytyvät toisistaan. Samalla myös geneettinen monimuotoisuus heikkenee. Merkittävimmät luontokatoa aiheuttavat tekijät ovat maan ja merien käytön muutokset (kuten luonnontilaisten alueiden ottaminen viljelykäyttöön), eliölajien suora hyödyntäminen (kuten ylikalastus), ilmaston kuumeneminen, saasteet ja vieraslajit.

2 Data: Suuren luontodialogin keskustelut

5

KESKUSTELUIHIN OSALLISTUttiIN 5 MAASTA

Belgia, Etelä-Afrikka, Iso-Britannia, Ruotsi ja Suomi

82

JA 82 PAIKKAKUNNALLTA

Bryssel
Espoo
Eurajoki
Forssa
Göteborg
Iisalmi
Imatra
Helsinki
Hyvinkää
Hämeenlinna
Joensuu
Jokioinen

Joutsa
Joutseno
Juva
Jyväskylä
Jämsä
Järvenpää
Kajaani
Kangasala
Kapkaupunki
Kaskinen
Kerava
Kirkkonummi

Kitee
Kokemäki
Kokkola
Kontiolahti
Kristiinankaupunki
Kruunupyä
Kuhmo
Kuopio
Lahti
Lappeenranta
Lieto
Lohja

Lontoo
Maarianhamina
Mikkeli
Myllykoski
Mynämäki
Mäntyharju
Naantali
Nokia
Nurmes
Närpiö
Oulu
Outokumpu
Paimio
Parainen
Parikkala
Parkano
Pelkosenniemi
Pietarsaari
Piikkiö
Raahe
Rautavaara
Riihimäki

Rovaniemi
Ruokolahti
Ruovesi
Rääkkylä
Saarijärvi
Salo
Saukkola
Siikajoki
Sodankylä
Tammela
Tampere
Tohmajärvi

Turku
Ulvila
Vaala
Vaasa
Valkeakoski
Vantaa
Varkaus
Vehkalahti
Vihti
Vuokatti
Ähtäri
Äänekoski

103

103 KESKUSTELUA

~800

NOIN 800 OSALLISTUJAA

50%

50%:SSA KESKUSTELUISTA OLI MUKANA HENKILÖITÄ, JOTKA OSALLISTUivat LUONTOKESKUSTELUUN ENSIMMÄISTÄ KERTAA

95%

95% JÄRJESTÄJISTÄ KOKEE, ETTÄ LUONTODIALOGEILLE ON TARVETTA MYÖS JATKOSSA

OSALLISTUJAT

OSALLISTUJAT OLIVAT MUUN MUASSA:

agronomeja, aktivistimummoja, amanuensseja, assistentteja, biodiversiteetti- ja ilmastoasiantuntijoita, biologeja, eläinlääkäreitä, eläkeläisiä, energiateollisuuden asiantuntijoita, eri alojen opiskelijoita, eri alojen tutkijoita ja tohtoreita, filosofeja, hallintopäälliköitä, hallitusammattilaisia, hankevetäjiä, harjoittelijoita, hyvinvointialan ammattilaisia, innovaatiojohtajia, insinöörejä, investointiasiantuntijoita, isovanhempia, IT-konsultteja, järjestöaktiiveja, järjestöjen työntekijöitä, kansainvälisten asioiden päälliköitä, kaavoituksen ammattilaisia, kansalaisviestinnän päälliköitä, kansanedustajia, kehittämisspäälliköitä, kehitystyön asiantuntijoita, kerrostaloasujia, kestävyysjohtajia, kirjailijoita, koiraihmisä, kokemusasiantuntijoita, kokkeja, koodareita, koululaisia, kouluttajia, kouluvalmentajia, kristillisdemokraattisia nuoria, kulttuurialan ammattilaisia, kuntien ja kaupunkien työntekijöitä, keskustanuoria, kirkkoherroja, kuvataiteilijoita, kuvittajia, kyläkehittäjiä, lastenhoitajia, lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneitä nuoria, liikennesuunnittelijoita, liikunnan harrastajia, lukiolaisia, luonnonsuojeluaktiiveja, luonnonsuojelujohtajia, luontoharrastajia, luontotoimittajia, lääkäreitä, maahanmuuttajia, maanviljelijöitä,

maaseutukehittäjiä, maaseutunuoria, maatalousyrittäjiä, maise-masuunnittelun ammattilaisia, matkailualan työntekijöitä, matkailuyrittäjiä, mediataiteilijoita, metsäalan ammattilaisia, metsänhoitajia, metsänomistajia, museoalan ammattilaisia, muusikkoja, mökkeilijöitä, nuoria biodiversiteettivaikuttajia, nuorisovaltuutettuja, ohjelmajohtajia, opettajia, opetuskordinaattoreita, paikakatietoasiantuntijoita, palvelumuotoilijoita, pappeja, partiolaisia, professoreita, projektipäälliköitä, puuseppiä, päättäjiä, rakennusalan ammattilaisia, restonomeja, seikkailukasvattajia, sote-alan ammattilaisia, suunnittelijoita, suunnittelujohtajia, taiteilijoita, talouspäälliköitä, tki-asiantuntijoita, toimihenkilöitä, toiminnanjohtajia, toimittajia, toimitusjohtajia, tutkimusjohtajia, tuotekehityspäälliköitä, tuotesuunnittelijoita, työttömiä, valokuvaajia, valtuutettuja, vanhempia, vapaaehtoistyön tekijöitä, vasemmistonuoria, vastuullisuus- ja vaikuttavuusasiantuntijoita, venäjänkielisiä seniorinaisia, viestinnän ammattilaisia, vihreitä nuoria, virkahenkilöitä, ylijohtajia, yliopistonlehtoreita, ympäristöaktiiveja, ympäristöasiantuntijoita, ympäristökonsultteja, ympäristösuunnittelijoita, ympäristöjohtajia, yrittäjiä ja yritysten edustajia.

95 JÄRJESTÄJÄÄ

95 Keskustelukirjaukset palauttanutta keskusteluiden järjestäjiä

TIEDE, TUTKIMUS JA OPPILAITOKSET

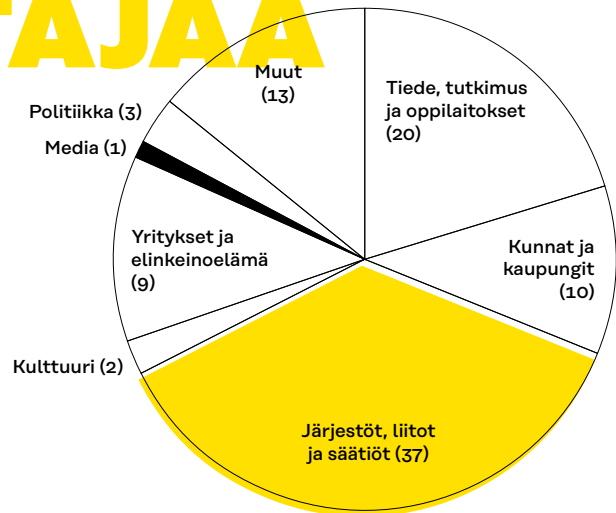
Aalto-yliopisto, Arktinen keskus (Lapin yliopisto), Anna Heikkinen (Tampereen yliopisto), Bildningsalliansen och SFV, Demos Helsinki, Going Green Oy, Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan ympäristövaliokunta, Kudelma, Lahden Yliopistokampus, Luontoretkeilykurssin opettajat, Mikko Jalas ja Meeri Karvinen (Aalto-yliopisto), Oulun yliopisto, Proakatemia (TAMK), Savonia-ammattikorkeakoulu & Nuorisokeskus Metsäkartano, Suomen Kestävyyspaneeli & Suomen ympäristökeskus SYKE & Nuorten Agenda2030, Tampereen Kansainvälisen koulun kouluvalmentaja ja opettaja, Teknologian tutkimuskeskus VTT, Tilastokeskus, Vantaan ammattiotopisto Varia, Vuoksenniskan koulukeskus

KUNNAT JA KAUPUNGIT

Ab Jakobstadsregionens utvecklingsbolag Concordia, Imatran kaupunki: Eräpöhinää-hanke, Lahden kaupunki, Lappeenrannan kaupunki, Lappeenrannan seudun ympäristötoimi & Greenreality-palvelut (Lappeenrannan kaupunki), Mikkelin kaupungin liikelaitos Otavia, Pirkanmaan liitto, Tampereen kaupunki: Ilmasto- ja ympäristöpolitiikan yksikkö & PeltsuMultsu-lähiöohjelma, Turun kaupunki, Valonia (Varsinais-Suomen liitto)

JÄRJESTÖT, LIITOT JA SÄÄTIÖT

Aktivistimummot-liike, Allergia-, Iho- ja Astmaliiitto ry, Baltic Sea Action Group, Cultura-säätiö, Elonkierron Ystävät ry, Eläkeliiitto ry, Erätauko-säätiö, Eurooppanuoret ry, Finlands svenska Marthaförbund, Diakonissalaitos: D-asema Kallio, Diakonissalaitos: D-asema Kannelmäki, Diakonissalaitos: D-asema Kontula, Ikävihreät ry, Luontokunnat-verkosto, Luonto-Liiton Hämeen piirin Ekokipinä-hanke & Tarja Tuohola & Tredu Mediapolis, Luonto-Liiton Hämeen piirin Ekokipinä-hanke & Tampereen kaupungin ilmasto- ja ympäristöpolitiikan yksikkö & Klassillinen lukio, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Maaseudun Sivistysliitto ry, Mirja Väyrynen (Arctic Marathon Club), MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö: Isovanhemmat ja lapset metsään! -toiminta, Näkövammaisten liitto, Pesäpuu ry, Pielisen Tietäjakeskus, Rovaniemen Eläkeläiset ry, Siemenpuu-säätiö sr, Sitra, Sivistysliitto Kansalaisfoorumi, Suomen Ilmailuliitto ry, Suomen Latu ry: kestävä kehityksen työryhmä, Suomen Lions-liitto ry: Leijonat puhtaan veden puolesta -työryhmä & Otaniemen lukio, Suomen Lions-liitto ry:n N-piiri, Suomen Metsäyhdistys, Suomen Partiolaiset, Suomen Säteilyturva ry, Suomen Tieyhdistys ry, Suomen YK-nuoret, Suomen Operaatio Libero

KULTTUURI

Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo, IHME Helsinki

YRITYKSET JA ELINKEINOELÄMÄ

Emergenssi Oy, Energiateollisuus ry, Finnfund, Kaivosteollisuus ry, Kemianteollisuus ry, Nomaji maisema-arkkitehdit Oy, Ramboll Finland Oy, Sitowise, STTK ry

MEDIA

Vastuullinen matkailu- ja vapaa-ajanmedia Valpas

POLITIikka

Kokoomuksen ympäristöverkosto, Suomen Keskustanuoret, Valtiovarainministeriö: Avoin hallinto

MUUT TOIMIJAT, VERKOSTOT JA YKSITYSHENKILÖT

3MC - Pohjoiset tunturikarjat -hanke, Alekski Lumme, Hilineutraali Lautasaari 2030 -hanke, Inno OK osuuskunta & Kestävä Kajonharju -projekti, Karhun Talo, Korkeasaaren eläintarha, Maa- ja kotitalousnaisten MKN maisemapalvelut, Meidän metsämme -työryhmä, Nuoret biodiversiteettivaikuttajat, Nuoret ja ympäristötunteet -hanke, Omställning Österbotten rf, Rovaniemen Neuvokkaan vapaaehtoistoimijat, Tampereen ev.lut. seurakunnat & Sääksmäen seurakunta

3 Luonnon monet merkitykset ja suomalaisten luontosuhde

3.1 Mistä on suomalainen luonto tehty?

Dialogiin osallistuneiden ihmisten puhe luonnosta on rikasta ja vivahteikasta. Keskusteluaineisto on täynnä toisinaan jopa runollisia ilmaisuja, joilla osallistujat kuvaavat omaa suhdettaan erilaisiin luonnonympäristöihin. Luonto näyttäytyy keskustelijoiden puheessa ensi sijassa erilaisina paikkoina, mutta myös elävinä ja elottomina olentoina. Tätä luonnon eri ulottuvuuksien moninaisuutta heijastaa inhimillisen kokemuksen koko kirjo vaihtelevine havaintoineen, ajatuksineen ja tunteineen.

Luontodialogien keskustelijoiden puhuessa luonnosta he kertovat pääasiassa metsästä, merestä, järvimaisemista ja tuntuista. Luonto tarkoittaa keskustelijoille myös myrskyjä, auringonnousuja, tähtitaivasta ja vuodenaikoja: *'Luonto on täysin erilainen eri vuodenaikojen mukaan'*. Erityisen voimallisesti keskusteluissa nousee esille suomalaisen suhde metsään: *'Luonnon voi niin monella tavalla ajatella, minulla se yhdistyy metsiin. Sitä on suurin osa Suomesta, ja metsien keskellä olen kasvanut'*. Monet keskustelijat muistelevat lapsuutensa leikkejä ja polkuja metsissä: *'Muistan vieläkin semmoisen metsäreitit joskus kuusivuotiaana, minne mentiin koiran kanssa'*. Useille metsä merkitsee myös *'ruokaa, marjoja, riistaa, lämpöä taloon talvella, kun lämmitetään oman metsän puilla'*. Osassa dialogeista metsään liitetään henkisiä ja hengellisiä ulottuvuuksia. Eräs osallistujista kertookin, että *'hautausmaalla ei tule käytyä, muistaminen tapahtuu luonnossa, missä muutenkin ajattelee syvällisiä'*. Toinen keskustelijoista kiteyttää useissa keskusteluissa metsään

liitetyn hiljaisuuden ja pyhyiden kokemuksen: *'Metsä on koti ja kirkko'*.

" Metsä on koti ja kirkko."

Monille dialogiin osallistuneista oman elämän merkityksellisiä paikkoja ovat kalliot, oman asuin ympäristön lähiluonto ja koulutai työmatkan varrella olevat puistot. Tärkeäksi koettuun luontoon kuuluivat myös perinteinen maaseutumaisema ja oma mökkiympäristö. Lisäksi useissa keskusteluissa korostui kaupunkiluonnon erityisyys: *'Semmoinen kaupunkilainen luonto on mulle erilaista, kuin maaseudulla skutsiluonto'*. Jotkut osallistujat ajattelevat, että kaupunkimetsät saattavat jopa olla monimuotoisempia, kuin maaseudun talousmetsät. Eräs keskustelija toteaa, ettei *'kaupunkimetsä ole yhtään sen huonompi kuin se maaseutumetsä. Ei niitä varmaan voi arvottaa, vaan se on ehkä se oma luontokokemus, missä sen saa ja mikä on saavutettavissa'*.

Useissa yhteyksissä korostuivat luonnossa tapahtuvat aktiviteetit. Luonnossa harrastetaan: kerätään marjoja ja sieniä, valokuvataan, kalastetaan ja metsästetään, sekä liikutaan poluilla, laduilla, rinteissä, vesillä ja ilmassa. *'Hiihdän, olen elossa, kun luonnonvoimat koskettavat'*, kuvaa yksi keskustelijoista luontokokemustaan. *'Auringonpaistetta, pihkan tuoksua, tuoreuden hajua, frisbeegolfia'*, maalailee toinen keskustelija kuvatessaan harrastamistaan luonnossa. Tänä päivänä luontokohteita voidaan kokea myös virtuaalisesti: *'Virtuaalimaailman avulla päästään pinnan alle sekä metsäympäristöön'*. Näin myös esimerkiksi liikuntaesteiset ihmiset *'pääsevät kokemaan luontoa, joka ennen ei ollut mahdollista'*.

Osalle keskustelijoista luonto merkitsee myös työtä, erilaisia elinkeinoja sekä taloutta ja toimeentuloa. Maa- ja metsätalouden harjoittajilla, maaseudulla asuvilla ja osalla asiantuntijoista luonto on jatkuvasti läsnä arjessa: *’Maaseudulla tai harvaan asutetulla alueella asuvana luonto on enemmän osa sitä jokapäiväistä elämää, että se luonto ei ookaan mikään semmoinen, että nyt lähdetään luontoon, vaan se on enemmän sitä, että hoitaa jotain puutarhaa, että se ei ole mikään erikoisasia vaan sellaista arkea’*. Erityisesti metsää luonnehditaan *’kansantalouden kivijalaksi’*. Metsätalouden harjoittamisella on vaikutuksensa ihmisen luontokokemukseen. Yksi keskustelijoista toteaaakin, että *’vaikka on maalla kasvanut, niin luonto on ollut puupeltoa ja vahvasti ihmisen muokkaa-maa. Lajisto on ollut köyhää’*.

Kasvit ja eläimet ovat keskustelijoille erottamaton osa luontoa. Metsien suojaisat puut mainitaan monissa dialogeissa. Metsässä myös asuvat susi ja karhu, kun taas kettuja havaitaan erilaisissa ympäristöissä. Osallistujat myös puhuvat kauriista, oravista, rotista ja citykaneista. Lintuja seurataan ja niiden elinympäristön muutoksia pohditaan. Ahven, hauki ja lohi edustavat keskustelijoille vedenpinnan alaista luontoa. Suhde moniin eläviin olentoihin on kaksijakoinen: perhoset ja pölyttäjät ilahduttavat, kun taas punkit, itikat ja hirvikärpäset vaivaavat. Yhteiselo toisten eliöiden kanssa on laittanut osan keskustelijoista pohtimaan, kuinka paljon itikoita ja punkkeja on siedettävä ja onko ihmisellä oikeus tuhota niitä.

Lähes kaikissa dialogeissa luontoa tarkasteltiin myös ihmisen toiminnan vaikutusten näkökulmasta. Keskustelijat tuumivat, että vaaralliset tai ärsyttävät kohtaamiset luononeläinten kanssa ovat osin ihmisen oman toiminnan seurausta: *’Mikä on ihmisen vastuu? Jos joudumme rajoittamaan omaa toimintaa sen takia, koska jossain voi olla susi, niin miten suhtaudumme siihen, kun olemme itse vastuussa siitä, että peura on lisääntynyt simona ja pedot ovat siksi tulleet lähelle’*. Toisia ärsyttävät kaupunkieihin

asettuneet lajit, kuten valkoposkihanhet: *’Nyt ne saamarin valkoposkihanhet löysi tänne, ihan paskassa joogalaituri. Ite valmis painamaan liipaisimesta’*. Hanhienkin kohdalla arvellaan kyseessä on kuitenkin olevan *’ihmisen vika, jossakin tehty jotakin väärää, että ne tulee tänne’*.

3.2 Luontoa kaikin aistein ja tuntein

Dialogit sisälsivät runsaasti puhetta luonnossa koetuista aistielämyksistä ja niihin kytkeytyvistä tunteista ja mielikuvista. Samalla piirtyy esiin suomalaisten voimakas aistillinen ja kehollinen suhde heitä ympäröivään luontoon. Luontoon liittyvät erilaiset äänet ja toisaalta hiljaisuus, monet tuoksut ja hajut sekä pimeys ja valo. Luonnon keskellä *’niin äänet kuin tuoksut tuntee jalkapohjissa’*. Auringonlaskuja, lehtien kasvamista ja kukkien kukkimista kuvataan *’esteettisiksi elämyksiksi’*. Luonto voikin olla monitahoinen esteettinen kokemus, jossa yhdistyvät nähty, kuultu, kosketettu, haistettu ja maistettu kehossa ja mielessä koetuiksi elämyksiksi.

Aistien välityksellä luonto vaikuttaa keskustelijoiden mielenmaisemiin monin tavoin. *’Luonto näkyy aina koko ajan, esimerkiksi koulumatkalla, vaikka sitä ei ajattelekaan, ja se auttaa esimerkiksi stressin kanssa’*, kuvaa yksi osallistujista. Toinen kertoo, kuinka *’mun mielentila on tosi sidottuna luontoon ja esimerkiksi säähän. Jos paistaa aurinko, niin mun mielentila on paljon positiivisempi, kuin jos sataa’*. Joillekin *’luonto on voimaantumisen paikka’*, toisille *’paikka surulle, ilolle ja muille tunteille’*. *’Luonto on luonut vahvoja muistoja ja tunteita’*, kiteyttää yksi osallistujista.

Luontoa aistitaan eri tavoin yksin ja yhdessä toisten kanssa. Osa keskustelijoista kokee luonnon voimallisimmin juuri yksin ollessa: *’se tyyneys, mitä saa vaikka auringonlaskusta rannalla, jos on yksin’*. Toisille taas

luontokokemuksen jakaminen esimerkiksi lasten kanssa tekee siitä erityisen.

Useat dialogiin osallistuneista kertoivat ajattelevansa, että luontosuhteen pohja luodaan lapsuudessa. Tämän seikan pohtiminen nykyhetken näkökulmasta herättää myös huolta: *'Nykyajan lapset someyhteiskunnassa, luontosuhde ei kehity samalla tavalla'*. Dialogeissa tuodaan myös esiin, että luontosuhde elää ja usein lisäksi muuttuu läpi elämän: *'Luontoasia on tullut läheiseksi vasta 20 vuotta sitten tavatessani ystävän, joka on lapsesta asti liikkunut luonnossa'*. Keskustelijat kuvaavat, kuinka *'iän ja ajan myötä on oppinut rakastamaan luontoa'*.

Vaikka keskustelijat kokevat luonnon pääsääntöisesti myönteisesti, eivät kaikki luontoon liittyvät tunteet ole yksiselitteisesti myönteisiä. Voimallinen luontoyhteys voi herättää myös ahdistusta ja syyllisyyttä: *'Miten on huono omatunto, että syö pihviä'*. Oma suhde luontoon voi vaikuttaa myös siihen, millaisena ihmisenä näyttäytyy toisille. Yksi keskustelijoista kertookin kokevansa *'häpeää kyvyttömyydestä kummilasten edessä ratkaista luontoon liittyviä haasteita'*.

” Koen häpeää kyvyttömyydestä kummilasten edessä ratkaista luontoon liittyviä haasteita.”

3.3 Turvaa ja pelkoa

Monille keskustelijoista luonto tuntuu turvapaikalta: *'Kun koivuniemen herraa oli tiedossa, mettä oli mulle turvapaikka'*. Vaikeissa elämäntilanteissa *'luonto on ollut ehkä ainoa turvapaikka, kukaan ei oo siellä kuunnellut tai kytännyt, on voinut olla vapaa'*. Oman mielen ollessa kriisissä helpotusta on voinut hakea luonnossa liikkumisesta. Myös menneissä ja tulevaisuudessa yhteiskunnallisissa

kriiseissä suomalaiset turvautuvat luontoon: *'Sodan syttyessä osa painuiksi metsiin piilopirtteihin. Suomalaiset ovat aina erilaisissa kriisitilanteissa piiloutuneet metsään'*.

Jotkut dialogeihin osallistuneista kertovat luonnon herättävän myös pelkoja. Yhtä henkilöä hirvittää *'metsä, sysipimeä pelottava metsä, missä ei pääse oikein edes liikkumaan'* ja *'villissä luonnossa on vaarojen pelko, kuten karhut'*. Joidenkin keskustelijoiden luontosuhdetta puolestaan värittävät luonnon helmassa saadut kielteiset kokemukset: *'Vihaan metsiä! Mä en mene metsään vapaaehtoisesti enää intin jälkeen. Se, mulle tulee joku yliannostus, että mä en niin kun, en halua mennä metsään. Se on ihan hirveetä'*. Joissakin pelkoja herättävät myös erämaa, revontulet ja hukkumisen uhka veden äärellä.

Myös ihmisen muokkaamissa kulttuuri- sissa luontoympäristöissä nousee pelkoja, joista tyypillisin esimerkki keskusteluissa on öinen huussimatka. Yhden keskustelijan kaveriporukan mökkireissulla *'porukka oli ihan kauhuissaan. Ne mun kaverit ei uskaltanu mennä yöllä yksin vessaan'*. Pimeässä metsässä tai mökkipihaassa mielikuvitus lähtee laukalle: *'Kyllähän se varmaan on se mielikuvitus, joka alkaa jyllään. Ai saakeli, karhu on ihan siinä selän takana... mä oon ihan varma siitä... tai murhaaja tai joku'*.

3.4 Rauhoittumista ja haltioitumista

” Luonto on niin kuin ystävä, joka on aina ja kaikkialla mukana.”

Yksi keskustelija kuvaa luontoa seuraavasti: *'Luonto on niin kuin ystävä, joka on aina ja kaikkialla mukana, ja silloin kun olen luonnossa en ole ikinä yksin. Se on mun latauspaikka, menen rauhoittumaan ja keräämään energiaa'*. Monille luonto merkitseekin

'rauhottumisen paikkaa'. 'Ko mettään lähtee, niin ajatukset nollautuu', kuvataan keskusteluissa. Eräs osallistuja kertoo, kuinka 'luonto maadoittaa ja pinnallisuus ja aikataulut tuntuu turhilta'. Toinen kiteyttää jaetut kokemukset seuraavasti: 'Metsässä on kiireettömyyttä ja ehkä sen kautta koen hyväksyntää, sillä metsä ei vaadi minulta mitään'.

Luonnon kokemiseen liittyy voimakkaita kokemuksia omasta olemassaolosta osana ihmistä laajempaa kokonaisuutta. *'Luonnosta etsii haltioitumisen hetkiä', luonnehtii eräs osallistuja luontosuhdettaan. 'Vuodenkiertoa en koskaan lakkaa hämmästelemästä', kertoo toinen. Tähtitaivasta ihastellessa ihmisen ja maailmankaikkeuden mittakaava hahmotuu: 'Miten maailma on niin iso. Se on jotenkin koskettava ja pysäyttävä kokemus'. Luontoon liittyy mystiikkaa, sillä kohtaamme siellä myös asioita, joita emme osaa selittää: 'me luulemme tietävämmme asioita ja mitä luonnossa tapahtuu', vaikka monet asiat ovat 'vielä hämärän peitossa'.*

Luonto toimii myös luovuuden ja inspiraation lähteenä: *'Kaikille taiteilijoillekin luonto on tuonut kauhean määrän inspiraatiota'. Eräs osallistujista kuvaa, että 'kun katsoo metsää ja siellä on puita ja eläimiä, niin ihmisen pää alkaa myllään niin paljon, että sieltä alkaa tulla hienoja ideoita ja silloin syntyy hyviä kauhuelokuvia ja pelejä ja sarjakuvia ja tällasia'.*

Luonnossa menneisyys ja tulevaisuus ovat yhtä aikaa läsnä. Keskustelijat kuvailevat, kuinka luontokokemusten myötä ymmärrämme, että *'luonto on meissä kiinni', ja 'olen tullut itse osaksi luontoa, en ole ulkopuolinen tarkkailija, olen löytänyt paikkani ekosysteemissä'. Monissa dialogeissa todetaan, että 'ilman luontoa ei olisi elämää'. Samalla myös kaivataan takaisin 'kunnioitusta ja luonnon pyhyttä'. Näin luonto voisi tulevaisuudessa-kin olla 'pyhä', 'syli' ja 'elämän kehto'.*

3.5 Luonto työnä ja elinkeinona

Osalla keskustelijoista on *'ammattilinen luontosuhde'*. Tämä tarkoittaa, että oma työ on tavalla tai toisella kytköksissä luontoon esimerkiksi metsätalouden, maatalouden, tienpidon, matkailun, tutkimuksen, kasvatuksen ja opetuksen, tilastoinnin, kaupunkisuunnittelun tai arkkitehtuurin muodossa. Näistä ammattiryhmistä monelle luonto *'merkitsee elinkeinoa, näen siinä työn. Harvoin tulee lähdettyä kotipihasta luontoon ilman että se liittyy työhön. Kesäisin poimin hilloja ja myyn. Porot nyt aidassa, käydään naavaa hakemassa'.*

Eniten ammattilähtöistä luontopuhetta kuultiin maanviljelyksestä ja metsätaloudesta. Maanviljelijöitä kuvataan eräässä keskustelussa *'luonnon ylisukupolvisuuden säilyttäjäjiksi'*. Eräs keskustelijoista kuvaa, kuinka maanviljelijänä hänellä on *'viharakaussuhde luontoon'. 'Luonto on ihana ja välillä kamala', kuvaa toinen keskustelija, 'vieraslajien kanssa on välillä tuskaa, koska niitä puskee joka paikasta'. Myös eläimet voivat 'hankaloittaa elinkeinoa'.*

Monimuotoisuuden ylläpito, ravinteiden kierto ja huoltovarmuuden ylläpitäminen ovat kuitenkin suurelle osalle keskusteluihin osallistuneista viljelijöistä tärkeitä arvoja, kun taas ylilannoittaminen ja maanviljelyn kemikalisoituminen huolettaa: *'Kasvinsuojeluaineiden käyttö heikentää ötököiden toimintaa, ja vaikuttaa siten muuhun eliökuntaan'. Keskusteluissa pohditaan, että 'jos luonto voi huonosti, elinkeino ja talous voi huonosti, homma sakkaa, ja pyörät ei pyöri'. Siksi luonnosta huolehtiminen säilyttää tai parantaa myös oman elinkeinon edellytyksiä. 'Tehdään tällainen sopimus: annetaan luonolle ja me saadaan viljellä', kuvaa yksi viljelijä.*

” Harvoin tulee lähdettyä kotipihasta luontoon ilman että se liittyy työhön.”

Metsänomistajille metsä merkitsee samaan aikaan sekä sijoitusomaisuutta ja tulonlähdettä että vastuuta metsän ja sen lajiston hyvinvoinnista. *'Metsän olemassaolo, kasvu ja hyödyntäminen luo työtä ja hyvinvointia metsäalan ulkopuolelle, koska se on vientiteollisuuden alana niin tärkeä'*, kuvaa metsäalalla toimiva dialogiin osallistuja. Metsien kestävä hyödyntäminen olikin monen metsänomistajan mielessä. Sen yhteydessä pohditaan metsien taloudelliseen käyttöön liittyviä valtasuhteita sekä metsänomistajien, edunvalvojien ja teollisuuden roolia kestävässä metsätaloudessa. *'Emme voi elää ilman luonnonvarojen käyttöä, mutta miten pitkälle voidaan mennä. Ja miten nämä voitaisiin yhdistää, jotta molemmat voisivat hyvin?'*, kysytään useissa keskustelussa.

3.6 Suomalaisen luontosuhteen erityispiirteitä

"Suomalaiset on luonnonläheistä kansaa, monilla on kesämökki jossa rauhoittua, ja vaikka ollaan tosi lähellä luontoa, niin ei kuitenkaan tule usein pysähtyttyä miettimään mitä luonto merkitsee."

Dialogeissa nousee esille vankka uskomus siitä, että Suomessa luonto on keskeinen osa ihmisten elämää ja se kuuluu jollain tavoin kaikille. Samalla kuitenkin tiedostetaan, että ihmisillä on erilainen suhde meille kaikille yhteiseen luontoon. Ammattien ja elinpaikkojen lisäksi suomalaisten suhdetta luontoon määrittävät myös historiallinen kuvasto, nykyhetken haasteet ja tulevaisuuden uhat.

Maaseutu ja metsä ovat vahvasti läsnä suomalaisuuden kulttuurisessa kuvastossa:

'Heinää heinäseipäillä, vahva, nostalginen suomalaisuuden ytimessä'. Eräälle keskustelijalle hänen isoisänsä *'on suomalaisen miehen symboli, kun oli peltotöitä, karjatyötä ja metsätyö oli kaikista mieluisin'*. Hän jatkaa, kuinka *'kiukkuinen pappa lähti metsään, mutta leppoisa tuli takaisin metsästä'*. Niin historiassa kuin tänäkin päivänä metsä on hoitanut suomalaista sielua. Siksi suomalaista luontosuhdetta luonnehtii yhä suhde metsään, jonka *'me koemme turvallisena ympäristönä, kun esimerkiksi amerikkalainen tuttava oli kokenut sen pelottavana ympäristönä'*.

Jokamiehenoikeuksia pidetään keskusteluissa erityisenä suomalaisen luontoon liittyvänä arvona. Marjastamisen ja sienestämisen kuvataan olevan suomalaisessa perimässä. Omista hienoista luontopaikoista ja marja-apajista saatetaan jopa tuntea mustasukkaisuutta. Samaan aikaan koetaan myös huonommuutta siitä, että *'mä en ole kunnan luonnonystävä, mä en tunnista kaikkia lintulajeja ja olen huono tunnistamaan sieniä ja hyönteisiä'*.

Joidenkin keskustelijoiden mielestä suomalainen luontosuhde on rapautunut: *'Eihän tästä hirveän kauaa ole, kun luontosuhde oli erilainen Suomessa, kerättiin marjat ja lääkekasvit. Nyt olemme irrallaan ja joudumme uudelleen opettelemaan. Hurja ajatus: miten olemme niin nopeasti hukanneet sen?'* Yksi keskustelijoista arvelee, että *'kaupunkielämä varmasti vaikuttanut luontosuhteeseen sekä itsessä että kavereissa. Rentoutuminen on enemmän Netflixiä kuin esimerkiksi metsäkävelyä'*. Erityisesti sukupolvien erot luontosuhteessa herättävät keskustelua: *'Nyt lapsi ajattelee, että ruoka tulee kaupasta. Isovanhempi itse on lapsena nähnyt, kun teurastettiin sika ja sen veri käytettiin illalla lättyihin. Tai kuinka omasta viljasta jauhettiin jauhot'*.

Jotkut ovat myös huomanneet, että kanssaihmiset eivät enää osaa toimia luonnossa. Erityisesti roskaaminen ärsyttää keskustelijoita. Monen mielissä juuri puhtaus ja siisteys luonnehtivat suomalaista luontoa.

Roskaaminen puolestaan kertoo piittaamattomuudesta. Samaan aikaan siisteys voi olla monitulkintaista: ryteiköt, pusikot ja pitkänä kasvavat heinikot eivät aina näytä siisteiltä, mutta ovat tärkeä osa luonnon monimuotoisuutta. Lähiympäristön lahoamaan jätetyt puut saattavat herättää valituksia, *'vaikka se onkin juuri se idea ja hyöty, että puut lahoavat'*.

Keskusteluissa visioidaan, että Suomi voisi toimia globaalina esimerkkinä luonnon arvostamisessa. Oletus siitä, että suomalaisuus merkitsisi jotain erityistä luontoystävällisyyttä, kuitenkin häiritsee joitakin: *'Suomalaisina ajatellaan, että Suomi on metsien maa. Kuitenkin tuntuu, että se kuva mikä meille annetaan meidän metsien tilasta, on aika harhaanjohtava. Kyllähän suomalaiset rakastaa metsää, mutta myös hyväksikäyttää sitä aivan järkyttävästi.'* Keskusteluissa todetaan, että *'suomalainen tahtoo toimia luonnon kanssa yhdessä ja tehdä hyvää, mutta ihmisillä on eri käsitys mikä se hyvä on'*.

Suomalainen luontosuhde siis ammentaa samaan aikaan historiasta, elää tässä päivässä ja hapuilee kohti tulevaisuutta. Se on yhtä aikaa esteettinen ja käytännöllinen. Luontoa eletään ja koetaan kaikin aistein niin metsässä, maaseudulla kuin kaupungeissa. Se rauhoittaa, inspiroi ja pelottaakin ihmisiä. Samaan aikaan luonto on lähes itsestään selvästi läsnä arjen työssä, elinkeinoissa ja harrastuksissa: *'suomalaiset on luonnonläheistä kansaa, monilla on kesämökki jossa rauhoittua, ja vaikka ollaan tosi lähellä luontoa, niin ei kuitenkaan tule usein pysähtyttyä miettimään mitä luonto merkitsee'*.

3.7 Luontokäsitteen jännitteet

Suuren luontodialogin keskustelut havainnollistavat luontokäsitysten olevan yhtäältä itsestään selviä, mutta toisaalta sisäisesti jännitteisiä. Jännitteiden ytimessä ovat kysymykset siitä, onko luonto itseisarvo vai ihmisen esteettä hyödynnettävissä oleva resurssi. Tämä kytkeytyy laajempaan kysymykseen: olemmeko osa luontoa vai irrallisia siitä? Harvalla dialogiin osallistuneista tuntuu olevan selvää vastausta näihin suuriin kysymyksiin. Osalle on ilmeistä, että luonto ei tarvitse ihmistä mihinkään. Toisille taas luonto ilmenee nimenomaan sen tarjoamien elämysten ja hyödynnettävien resurssien näkökulmasta. *'Mä vähän niin kuin joka toinen hetki ostan sen ihminen riistäjänä argumentin ja joka toinen hetki en'*, toteaa yksi keskustelijoista.

Monet keskustelijoista pohtivat, kuinka hyödyntää ja suojella luontoa samaan aikaan. Useille *'luonto näyttäytyy usein sen kautta, miten sitä käytetään'*. Pajukko voi edustaa yhdelle turhaa ryteikköä ja toiselle pölyttäjien paratiisia. Myös erilaisia luontoympäristöjä arvostetaan eri tavoilla: *'Hoitamaton, alkuperäinen luonto on minulle hienoin ja koen sen arvokkaimmaksi'*. Toinen keskustelija jatkaa, että *'eniten arvostan sitä sellaista puhdasta luontoa, jota omalla tavallaan kutsutaan koskemattomaksi luonnoksi – luonnonsuojelualueet ja tällaiset'*. Osa keskustelijoista harmittelee, että monen käsitys metsästä on *'puupelloiksi'* ja *'broileripuumetsiksi'* kutsuttu talousmetsä. *'En tiedä olenko itsenkään nähnyt kunnon aarniometsää'*, eräs osallistujista pohtii.

" *Mä vähän niin kuin joka toinen hetki ostan sen ihminen riistäjänä argumentin ja joka toinen hetki en."*

Kaupunki ja luonto näyttäytyvät monille toisistaan erillisinä, vaikka samalla keskusteluissa toivotaan, että *'luontoa voisi näkyä vielä enemmän kaupunkikuvassa'*. *'Luonnon hyvinvointia pitäisi voida kokea myös kaupungissa, ilman että luontoon tarvitsee erikseen mennä'*, toivoo yksi osallistujista. Toisaalta keskustelijoiden ulkomaisille tuttaville on ollut *'hämmäntävää, että vaikka mä asun kaupungissa, niin mun ikkunasta näkyy järveä, metsää ja puita'*. Osallistujien kokemuksissa myös hyvin pienet lähiluonnon palaset ovat tärkeitä virkistys- ja hengähdyspaikkoja ja tuovat luonnon osaksi ihmisten arkea. Puhe kaupunki- ja lähiluonnon merkityksestä purkaakin jyrkkää kaupungin ja luonnon välistä jaottelua.

Luonnon erilaiset merkitykset johtivat monissa dialogeissa pohdintoihin siitä, mistä itse asiassa puhumme, kun puhumme luonnosta. *'Miten luonto määritellään?'*, kysytään useissa keskusteluissa. *'Alkaako luonto kotiovelta, vai määritelläänkö kotikin osaksi luontoa?'*, puntaroi eräs osallistuja. Toinen miettii, *'kun välillä puhutaan, että mennään luontoon, kuin se olisi erillinen paikka. Minä koitan nähdä luonnon kaikessa ja kaikkialla'*. Ihminen myös *'koko ajan omalla toiminnallaan manipuloi mitä luonto on, jalostetaan*

eläimiä, on talousmetsiä'. Jotkut keskustelijat haluaisivat puhua luontosuhteen sijaan luontoyhteydestä, johon liittyy antautuminen hallitsemisen sijaan.

Luontokäsite saa siis keskusteluissa monia merkityksiä. Yhtä lailla joissakin keskusteluissa pohditaan seuraavassa luvussa käsiteltävän luontokadon käsitettä. Jotkut osallistujat huomauttavat, että luontokato tuntuu *'ihmislähtöiseltä käsitteeltä'*, sillä on *'vaikea nähdä että me voisimme tuhota luonnon'*. Yhdessä keskustelussa pohditaan, että *'luonnonsuojelu on jo sanana aika raskautunut, koska se suojeluasetelma vahvistaa käsitystä, jossa globaalin pohjoisen ihmisen suojelee itseään heikompaa luontoa'*. Eräällä keskustelijalla *'karvat nousevat pystyyn sanasta luontokato, koska luonto ei katoa, vaan kehittyy'*.

Näissä erilaisissa jännitteissä piilee myös mahdollisuuksia luontoviisaaseen Suomeen. Koska harvan ihmisen luontosuhde rakentuu selkeiden ääripäiden varaan, on keskustelun ja kokemusten kautta mahdollista vahvistaa ihmisten avoimuutta uusille tavoille hahmottaa asioita. Osassa dialogeista rakentuikin jo keskustelun aikana monitahoisempaa ymmärrystä luonnon arvosta ja eri ympäristöissä elävien ihmisten vaikutuskeinoista luontokadon pysäyttämiseen.

” *Minä koitan nähdä luonnon kaikessa ja kaikkialla.* **”**

4 Mikä estää luontokadon pysäyttämistä?

4.1 Elonkirjon kiihtyvä kaventuminen

Suuren luontodialogin keskusteluissa käsiteltiin monesta eri näkökulmasta ja monella eritasolla luontokatoa ja sen seurauksia. Eri taustoista tulevat keskustelijat toivat mukanaan omakohtaiset havaintonsa ja ymmärryksensä siitä, mistä luontokadossa on kyse. Dialogeissa liikuttiin monimuotoisuuden kaventumiseen liittyvistä arkisista havainnoista aina planetaarisen mittakaavan ekologiaan. Esille nousi huoli siitä, olemmeko jo liian pitkällä tuhon tiellä pysäyttääksemme luontokatoa.

Keskustelijat ovat havainnoineet omissa elinympäristöissään, että lapsuudesta tutuista eläin- ja kasvilajeista monet ovat kadonneet: *'tätä menoa muutamien kymmenien vuosien päästä luontoa ei ole paljoakaan jäljellä ja se pelottaa minua'*. Tuttujen lajien kuten saimaannorpan tilanteen tuntevat kaikki, mutta osaa huolettaa myös lahottajasienien kaltaisten ihmisen silmään näkymättömien lajien ja ekosysteemien kohtalo. Etenkin maaseudulla elävät kertoivat havainneensa, miten perinteiset maaseudun elinympäristöt ovat hupe-nemassa: *'esimerkkinä perinnebiotoopit, joilla eläimet laiduntavat aidatulla alueella, lannoittavat, siemenpankki alueella kasvaa, sekä luonnollinen hoito ja siivous tapahtuu alueella eläinten toimesta'*.

Lukuisissa keskusteluissa luontokatoa tarkasteltiin myös paikallisympäristöjä suuremmissa mittakaavoissa. Tähän kytketty huoli siitä, että olemme päästäneet

luontokadon jo liian pitkälle, emmekä siksi ehkä enää voi pysäyttää sitä. Luonnon monimuotoisuutta pidetään ekosysteemien henkivakuutuksena, ja elonkirjon kaventuessa monia huolettaa, että elämää kannattelevalta verkko romahtaa. Yhden keskustelijan sanoin: *'mielikuva on semmoinen aavikko, missä ei kasva mitään'*. Monet tiedostavat, että ihmisten hyvinvointi on suhteessa luonnon hyvinvointiin. Tuhotessamme luontoa tuhoamme myös itseämme: *'Me ihmiskunta teemme sellaista maailmaa, joka on aika tuhoisaa. Emme tiedosta sitä. Tämä on tällaista ihmiskoetta, mitä käymme läpi'*.

4.2 Ahneuden ja ylikulutuksen yhteiskunta

Lähes jokaisessa keskustelussa päädyttiin kysymään: Mistä luontokato johtuu? Monet keskustelijat kertovat ajattelevansa, että nykyihmisen luontosuhde on *'huono ja vääristynyt'*. Elintason nousu ja hyvinvoinnin kasvu perustuvat luonnonvarojen kulutukseen. Vaikka *'ylikulutus on syy siihen, miksi luonto kärsii'*, niin kukapa haluaisi luopua *'saaduista ja otetuista eduista'*. Eräs keskustelijoista pohtii, että *'loppupeleissä kuitenkin ihmisluonne on sellainen, että aina halutaan enemmän ja parempaa'*.

Dialogeissa hahmoteltiin ahneuden ja ylikulutuksen yhteiskunnan toimintamekanismeja. Monien keskustelujen päätelmä oli, että luontokato ja sen pysäyttäminen ei ole

"Kun laitetaan samalle viivalle luontoarvot ja taloudelliset arvot, niin usein talous voittaa."

erilliskysymys, vaan kietoutuu osaksi nyky-yhteiskuntien syvärakenteita. *'Ihmisen tehtävä on kuluttaa, että yhteiskunta voi hyvin'*, luonnehtii yksi keskustelijoista ajan henkeä. Kuitenkaan asioiden tuottaminen *'nopeasti, paljon ja halvalla ei voi olla luonnon kannalta kestävä'*. Erään lukioikäisen keskustelijan johtopäätös on, että *'luontokato johtuu taloudesta, että yritetään ottaa kaikki irti luonnosta'*. Yläkouluikäinen keskustelija taas toteaa, että *'ihmisten ahneus estää pysäyttämästä luontokadon'*. Moni harmittelee, että *'kun laitetaan samalle viivalle luontotarvot ja taloudelliset arvot, niin usein talous voittaa'*. Joskus kyse on hyvin käytännöllisistä asioista: *'Näin metsänomistajana on todettava, että raha edellä mennään, kun rahat loppuu, niin puuta kaadetaan'*.

Monissa dialogeissa puhuttiin siitä, että tietoisuus luontokadosta on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina. Osa keskustelijoista kertoo, että heidän omissa yhteisöissään ja organisaatioissaan puhutaan kyllä luontokadosta, *'mutta organisaation näkökulma on lähinnä talouden näkökulma'*. Tämän ajatellaan juontavan juurensa siihen, että yhteiskunnissamme ei ole kunnolla ymmärretty luontokadon muodostamaa uhkaa. Yhdessä keskustelussa kiteytetään ongelma seuraavasti: *'tietyllä tapaa luonnonvarojen ylikulutus on ristitiessä demokratian kanssa. Länsimaiset demokratiat perustuvat hyvinvoinnin kasvulle. Mitä tapahtuu demokratialle, kun ei pystytä enää käyttämään luonnonvaroja samalla tavalla?'*

Luontokatoa aiheuttavien tekijöiden vahva sidos nykyiseen yhteiskuntamuo-toomme ja elämäntapaamme synnyttää monien mielestä vastuun välttelyä. Päätäjien koetaan välttelevän ihmisille epämieluisen, kulutusta rajoittavien päätösten tekemistä. Tämän lisäksi päätäjille tuntuu löytyvän aina ympäristökriisiä akuutimpia ongelmia ratkaistavaksi. Yksi nuorista keskustelijoista

on *'kuullu vanhemmilta sukupolvilta, että sehän ei oo niitten ongelma, kun ne on kuolleita sitten, kun tää tulee ongelmaksi'*. Vastuuta luontokadon pysäyttämisestä siirretään keskusteluissa tulevaisuuteen ja tuleville sukupolville puhumalla esimerkiksi uusien sukupolvien kasvattamisesta huomioimaan luontoa, sekä olettamalla nuorten toimivan ympäristöasioissa fiksummin.

4.3 Vastakkainasettelun ansat

Dialogeissa tuotiin esiin, miten luontokadon pysäyttämistä vaikeuttavat erilaiset yhteiskunnalliset vastakkainasettelut. Tällaisia vastakkainasetteluja ilmenee ensisijaisesti luonnon hyödyntämisen ja suojelemisen välillä. Erityisen voimallisia ne ovat tietyillä elinkeinoelämän alueilla, kuten teollisuudessa ja maa- ja metsätaloudessa. Vastakkainasetteluja ruokkii keskustelijoiden mielestä eri osapuolten näkemyksissään ilmentämä ehdottomuus. Suureen luontodia-logiin osallistui näiden kamppailujen eri osapuolia ja siten myös vastakkainasettelut näyttäytyivät keskusteluissa erilaisista näkökulmista.

Yksi keskeinen vastakkainasettelu rakentuu luonnonsuojelijoiden ja teollisuuden välille. Eräs dialogiin osallistuja pohtii, että *'ihmisillä on niin erilainen suhde ekokriisiin ja luonnontuhoon. Osa suojelee enemmän ja osa on enemmän valta-asemassa ja edistää tuhoa'*. Toinen on huolissaan, että *'tahoilla, jotka eivät edistä luontokadon ehkäisyä, niin niillä on niin paljon valtaa ja sananvaltaa ja saavat toimia niin palkkatyössään'*. Taloudellisen puolen edustajaksi itseään luonnehtiva keskustelija taas kuvaa, kuinka *'luonto on elämisen ehto, taloudellinen eläminen lähtee luonnon kautta, ei olisi teitä, kouluja eikä ruokaa, jos ei olisi luontoa'*. Toinen toteaa,

"Minä en saisi kokea ilmastoahdistusta, koska olen maanviljelijän lapsi."

että *'aina napit vastakkain luonnonsuojelun kanssa, luonnonsuojelu ei ole biodiversiteettiä'*. Eräässä dialogissa kuvaillaan hanketta, jossa *'yritykset näkivät, että viranomaiset ovat luonnonsuojelijoiden talutettavissa, ja luonnonsuojelijat taas ihmettelivät, että viranomaiset ovat teollisuuden talutettavissa'*.

Teollisuudessa toimivat keskustelijat toteavat, että *'kaikesta teollisesta toiminnasta jää jälki. Emme voi tehdä ilman, että se näkyy luonnon monimuotoisuudessa'*. He peräänkuuluttavat uskottavaa viestintää: *'ei ole uskottavaa viestintää, jos väitämme, että ei näy mitenkään'*. Samalla kuvataan, kuinka *'alalla on halu tehdä asiat oikein ja hyvin, sen mahdollistaminen vapaaehtoisesti olisi tärkeää'*, mutta *'kaikki tehdään sääntelyn kautta, byrokrania hankaloittaa konkretian toteuttamista'*.

'Metsäkeskustelu on kuin sota, että kaivetaan poteroita ja ammutaan', kuvaa metsäalalla toimiva keskustelija kokemuksiaan. *'Sekä asia että työ aiheuttavat ahdistusta, kun työskentelee alalla, jota pidetään pahiksena'*, jatkaa toinen. Maataloudessa työskentelevä osallistuja kertoo, kuinka *'maatalousihmisenä mä oon saanut niin paljon paskaa niskaan siitä, että mä oon luonnon riistäjä ja mä oon luontoo vastaan'*. Maaseudun ja kaupungin välillä koetaankin vahvaa vastakkainasettelua: *'Kerrostalossa asuvan on helppo vaatia suojelua, omistajan vaikeampi toteuttaa, jos raha on lompakosta pois'*.

Keskustelijat ovat havainneet, että luontokeskustelussa korostuvat usein ääripäät ja *'kaikki väliltä jäävät kuulematta, joka olisi kuitenkin suurinta massaa koskettava'*. Erityisesti ylhäältä päin ohjattu luontokeskustelu koetaan hankalaksi ja vastakkainasetteluja tuottavaksi: *'Alhaalta päin olisi parempia tuloksia'*. Yksi osallistujista kuvaa, että *'viljelijät ja metsänomistajat kyllä miettivät luontosuhdetta, mutta kun joku tulee ylempää ja sanoo, että näin on tehtävä, niin se on tällainen psykologinen reaktio, että sitä vastustetaan'*. Toinen toteaa, että *'jos joku tulisi suojelemaan minun metsiä, kyrsisi kyllä'*.

On jaettu kokemus, että *'keskustelussa on paljon kärjistymistä, se ei määräänsä pidemmälle vie asiaa, että aina vain eipäs-juupas'*. Samalla tavoin osa uskoo, että *'jos mikään muu kuin täydellisyys ei kelpaa, jädään jumiin'*. Sen sijaan *'eniten saisi, kun yhdessä mietittäisiin, mitä on välttämätöntä huomioida ja mikä ei ole niin tärkeää'*.

4.4 Paikallisen ja globaalin eriarvoisuuden seuraukset

Osassa dialogeista päädyttiin myös pohtimaan, miten taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus hidastaa ja estää luontokadon pysäyttämistä. Näiden aiheiden yhteydessä keskustelu liikkui paikallisista haasteista laajoihin globaaleihin kysymyksiin.

Dialogeissa tuotiin esiin, että taloudellisesti ja sosiaalisesti vaihtelevissa ja välillä vaikeissakin elämäntilanteissa elävillä ihmisillä voi olla hyvin erilaiset voimavarat ja mahdollisuudet kiinnittää huomiota luontokatoon: *'Kärsin jo nyt, ja te haluatte minun ajattelevan vielä hiilijalanjälkeä. Kunhan selviäisin hengissä'*. Osa ekologisista valinnoista vaatii *'kohtalaisen hyvin toimeentulevan kuluttajan, jolloin voi valita sähköauton ynnä muuta sellaista'*.

Yksi keskustelija huomauttaa, että *'jokaisen ihmisen pitäisi olla huolissaan marginaalisten ihmisten ja valtaväestön välisestä empatiakuilusta, mikä suurenee luontokadon myötä'*. Luontokato voikin syventää eri väestöryhmien välisiä jännitteitä. Keskusteluissa nousi esille myös pohdintoja eri väestöryhmien oikeudesta omaan kulttuuriin ja elinkeinoon, ja miten perinteiset elinkeinot voivat yhtäältä vahvistaa luontoarvoja ja toisaalta taas olla ristiriidassa luonnon suojelemisen kanssa.

Maailmanlaajuisia ilmiöitä luotaavissa dialogeissa tuotiin esiin, miten luontoa hyödyntävässä taloudessa globaali pohjoinen riistää globaalia etelää ja miten luontokadon

edessä myös eriarvoisuus kasvaa. Tulok-
sena voi olla jatkuvia konflikteja luonnonva-
roista, raaka-aineista ja teknologioista.
Tämänhetkiset globaalit kriisit, kuten koro-
napandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan,
paljastavat, miten olemme *riippuvaisia
resursseista, jotka jakautuneet globaalisti
hyvin eriarvoisesti*.

Koko maailmaa juuri nyt ravistelevat
kriisit olivatkin voimallisesti läsnä osassa
dialogeja. Näissä keskusteluissa Venäjän
hyökkäystä Ukrainaan, ja sotaa yleisemmin-
kin, kuvattiin suurena ympäristötragediana.
Sota on joukkotuhoa, myös luonnon joukko-
tuhoa, joka vertautuu keskusteluissa luonto-
katoon. Samaan aikaan pandemian ja sodan
kaltaiset akuutit kriisit piilottavat luontoai-
heet julkisesta keskustelusta. Todellisuudessa
yksi kriisi ei kuitenkaan poista toista: *’Vaikka
on hirveetä, mitä Ukrainassa tapahtuu tällä
hetkellä ja siitä on tärkeää puhua, ei saa
unohtaa muita kriisejä mitä meillä on. Ei
esimerkiksi biodiversiteettikato vaan yhtäkkiä
pysähdy tässä*.

4.5 Systemi- ymmärryksen ja visioiden puute

Luontokatoon liittyvät ongelmat johtivat
osan keskustelijoista peräänkuuluttamaan
yhtäältä laajojen kokonaisuuksien parempaa
ymmärrystä ja toisaalta innostavien visioi-
den luomista. Keskustelijat kuvaavat, kuinka
*’ainakin länsimaissa ihminen on tavallaan
irtautunut luonnosta tai ei oo luonnonvoi-*

*mien armoilla, mutta samaan aikaan meidän
yhteiskunnat on päivä päivältä riippuvaisem-
pia luonnon resursseista, eikä näitä asioita
tarpeeksi yhdistetä*’.

**” Kokonaisvaikutus
jää pimentoon, kun
tarkastellaan vain yhtä
asiaa.”**

Oivallukset siitä, *’että meiltä puuttuu
kokonaistarkastelu*’ kytkeytyivät moniin
konkreettisiin esimerkkeihin. Biotuotteet
ovat hyvä asia, mutta jos ne lisäävät metsien
hakkuita, niin metsäkato etenee. Lentämistä
vältellään, mutta myös laivaliikenne tuottaa
suuret päästöt. Ilmastotavoitteet ja luonnon
monimuotoisuus eivät aina kulje käsi
kädessä, sillä esimerkiksi torjuttaessa ilmas-
tonmuutosta korvaamalla uusiutumaton
energiaa tuuli- ja vesivoimalla, saatetaan
samalla aiheuttaa luontokatoa. Isoin ongelma
on, että *’kokonaisvaikutus jää pimentoon,
kun tarkastellaan vain yhtä asiaa*’. Lisäksi voi
olla *’vaikea löytää yhteistä suuntaa, kaikki
kiskovat omaan suuntaansa*’. Tämä näkyy
esimerkiksi *’köydenvetona*’ siitä, että *’meillä
on valtiolla sektoreita ja rajoja, joiden yli voi
olla vaikea ymmärtää toisia, ja rahaa halu-
taan omaan taskuun mahdollisimman paljon*’.

Suurta kokonaiskuvaa tarvitaan myös
tulevaisuuteen suuntaamiseksi. Eräs nuori
osallistuja kertoo, että *’minusta on vaikea
uskoa luontoon ja tulevaisuuteen positiivisesti
koska luulen, että ihmiset eivät lopeta luon-
non tuhoamista*’. Toinen pohtii, että *’nyt ei*

**” Vaikka on hirveetä, mitä Ukrainassa tapahtuu
tällä hetkellä ja siitä on tärkeää puhua, ei
saa unohtaa muita kriisejä mitä meillä on. Ei
esimerkiksi biodiversiteettikato vaan yhtäkkiä
pysähdy tässä.”**

oikein synny semmoisia yhteiskunnallisia utopioita, että ei ole rohkeutta keksiä jotain ihan uudenlaista järjestelmää ja kuvitella jotain ihan uutta maailmaa'. Olisi korkea aika ihmisen 'tulla alas jalustalta, että me emme ole luonnon herra, ja luopua tietyistä omista hyvinvoinnin edellytyksistä, että emme tuhoaisi tätä planeettaa'.

Tällaisessa tilanteessa keskustelijoiden on 'hyvin vaikea ennustaa miten pitkälle meidän pitää mennä ja muuttaa suhdettamme luontoon, että se voi korjaantua tai pysyä ennallaan tuleville sukupolville'. Monien mielestä tulevaisuuden suunnat näyttävät ristiriitaisilta. Yhtä keskustelijaa askarruttaa, 'miksi kannustetaan sähköautoiluun', eikä puhuta siitä, 'että lopetettaisiin autoilu ja kaikki liikkuisivat julkista liikennettä hyödyn-tään'. Toinen huomauttaa, että luontohaittojen kompensointi eli esimerkiksi rakentamisen tieltä kaadetun metsän korvaaminen metsäistutuksilla jossakin muualla ei riitä: 'sehän on vähän kuin leikataan orvokki ja istutetaan päivänkakkara. Onko se ok? Onko se fine?' Tähän liittyy myös globaali mittakaava: 'Halutaanko vielä se luontokato muualla, vai pystymmekö suojelemaan luontoa Suomessa?'

Useissa dialogeissa todettiin, että systeemiselältä kannalta tulevaisuuden haasteet ovat valtavia. Eräs osallistujista kiteyttääkin kulutuksen vähentämisestä ja materiaalisesta elintasosta tinkimisestä käydyin keskustelun: 'meidän täytyy kyseenalaistaa kaikki mitä teemme, ja mitä olemme oppineet pitämään osana elämää viime vuosikymmenien aikana'.

” Meidän täytyy kyseenalaistaa kaikki mitä teemme, ja mitä olemme oppineet pitämään osana elämää viime vuosikymmenien aikana.”

4.6 Vaikutuskeinojen niukkuus

Yhdeksi luontokadon pysäyttämistä hidastavaksi tekijäksi keskusteluissa hahmottuu ihmisten kokemus omien vaikutuskeinojen puutteesta: 'Ongelma ei ole motivaation puute vaan se, että ei koeta olevan konkreettisia keinoja tehdä jotain'. Samansuuntainen ongelma on käsillä olevien vaikutustapojen heiveröisyys. Luontokadossa 'puhutaan niin isoista asioista, että yksittäinen ihminen ei välttämättä koe voivansa vaikuttaa isossa mittakaavassa juurikaan. Saatetaan kokea, että on helpompi valinta olla tekemättä luontoa tai luonnon monimuotoisuutta tukevia asioita.' Vaikka ihmiset haluavat esimerkiksi suojella lähiluontoa ja keräävät sieltä roskia, ei näiden tekojen merkitystä suhteessa luontokadon isompaan mittakaavaan ole helppoa hahmottaa.

Myös omien valintojen rooli suhteessa paikalliseen, valtakunnalliseen ja globaaliin päätöksentekoon askarruttaa monia: 'on vaikea lähteä kyseenalaistamaan omaa arjen toimintaa, että hetkinen, teenkö jotain väärin. Nämä asiat nähdään suurten tahojen toimintana: valtioiden, kaupunkien.' Eräs keskustelija kertoo, että 'aina kun keskustelen tästä lapseni kanssa, hän sanoo, että yhden ihmisen tekemiset eivät vaikuta'. Tästä huolimatta hän ajattelee, 'että yhden tekeminen johtaa siihen, että politiikka muuttuu, ja tuotantotavat ja mitä ja miten syömme muuttuu'.

Käytössä olevilla keinoilla ajatellaan olevan suora vaikutus ihmisten motivaatioon toimia. Luontokatoon ja ilmastonmuutokseen liittyvien uhkakuvien korostuminen saa osan keskustelijoista pohtimaan, 'miten toivotto- milta kaikki luontokadon pysäyttämiseen tarvittavat ratkaisut kuulostavat'. Toivotto- muutta kasvattaa myös keskustelujen aikaan käynnissä oleva Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sodan laajenemisen uhka: 'että miksi mä luen tätä tai teen tätä, kun vuoden päästä saattaa joutua lähtemään sotaan'. Siksi kaiva-

taan ratkaisuja eli sitä, että puhetta luonnosta *'jotenkin pitäisi laajentaa tekemiseen'*.

Keskustelujen pohjalta onkin selvää, että luontokadon pysäyttämiseksi tarvitaan parempaa systeemistä ymmärrystä arkisten tekojen ja rakenteellisten muutosten suh-

teesta. Luontoviisaassa Suomessa onkin syytä rakentaa kokonaisvaltaista näkemystä siitä, kuinka yksilöiden teot ja valinnat, yhteisöjen käytännöt, ja päätöksenteko ja lainsäädäntö yhdessä edistävät luontokatoa tai mahdollis- tavat sen pysäyttämistä.

" Puhutaan niin isoista asioista, että yksittäinen ihminen ei välttämättä koe voivansa vaikuttaa isossa mittakaavassa juurikaan."

5 Mikä mahdollistaa luontokadon pysäyttämisen?

5.1 Rikas luontosuhde läpi elämän

” Sanotaan, että lapsista pitäisi aloittaa. Mutta meillä ei ole aikaa siihen, vaan pitää aloittaa sekä aikuisista että lapsista.”

Luontokadon pysäyttämisen keinoja pohdittaessa dialogeissa palattiin usein tämän yhteenvedon ensimmäiseen teemaan, eli ihmisten luontosuhteeseen. Monen osallistujan mielestä luontokadon voi pysäyttää vain vaikuttamalla kokonaisuutena siihen, millainen suhde ihmisillä on heitä ympäröivään luontoon. Metsät, järvet, meret, niityt, pellot ja kalliit elottomine ja elollisine olentoineen palasivat keskusteluihin. Luontosuhteen jalostaminen ei ole minkään tietyn ihmisryhmän tai elämänvaiheen asia, vaan se koskettaa meitä kaikkia läpi elämän lapsuudesta vanhuuteen.

Keskustelijat toivovat, että kaikille lapsille muodostuisi elämänsä alkumetreiltä lähtien luonteva luontosuhde, ja he saisivat *’kosketuksen multa’an*. Päiväkodeilla ja kouluilla on tärkeä rooli luontosuhteen rakentamisessa, sillä *’kouluista ihmiset tavoitetaan helpoiten*. Yksi keskustelijoista ehdottaa, että *’meidän tulisi mahdollistaa jokaiselle suomalaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus tutustua suomalaisen ruoantuotantoon- ja metsätalouteen osana perusopintoja, jotta suhde luontoon säilyy*. Luontoa voidaan käyttää luokkahuoneena, jossa opitaan ja koetaan yhdessä muiden kanssa.

Monen keskustelijan luontosuhde onkin muodostunut jo lapsuudessa. Yksi osallistujista kertoo omasta luontosuhteensa heräämisestä lapsena: *’olen jo ala-asteella hurahtanut lintuharrastukseen, se on jo elämäntapa enemmän kuin harrastus*. Toisella *’jo yläasteella oli tunne, että jotenkin haluan ympäristötyöhön*. Luontokokemusten myötä luonnon arvostuksen uskotaan kasvavan. Ihanne-tilanteessa rikas suhde luontoon *’kulkisi ihan koko ihmisen elämänsäkaaren siinä vierellä, ympärillä, ihan niin kun lapsena ja myöskin aikuisena ja työikäisenä, mutta myöskin siinä elinkaaren loppupuolella*.

Luontoyhteyden puutteeseen taas kytkeytyvät keskustelijoiden mielissä niin luonnon, yhteiskunnan kuin mielenterveydenkin kriisit. Mallia voitaisiin ottaa *’vanhoilta sukupolvilta, jolloin ympäristöstävällinen elämäntapa oli itsestäänselvyys*. Sukupolvien toimissa yhdessä voidaan siirtää hiljaista tietoa ja tuoda vanhoja oppeja ja perinteitä tähän päivään. Ja toisin päin: isovanhemman näkökulmasta *’lapsenlapset tuovat luontoa lähelle*.

Eräs keskustelijoista huomauttaa, että aina *’sanotaan, että lapsista pitäisi aloittaa. Mutta meillä ei ole aikaa siihen vaan pitää aloittaa sekä aikuisista että lapsista*. Toinen toteaa, että *’minusta meidän olisi tärkeää puhua myös aikuisten kasvattamisesta*. Keskustelijat uskovat, että mitä rikkaampi luontosuhde ihmisellä on, sitä enemmän hän haluaa myös suojella luontoa. On ymmärrettävä, että *’joka ikinen hengitys on luonnon tuottamaa, joka ikinen ruoka on luonnon tuottamaa*. Keskustelijat tiedostavat, kuinka *’luonto tuottaa kaikki hyvinvoinnin perusedellytykset ja jos niitä ei ole, ei teknosysteemi voi pyöriä kauaa*.

5.2 Arjen valinnat

Suurimmalle osalle keskustelijoista luontokadon pysäyttämisen lähtee liikkeelle jokapäiväisistä teoista. Monet kuvasivatkin omia arkisia valintojaan luonnon puolesta, mutta myös passiiviseksi jääminen nähtiin valintana, jolla on vaikutuksensa siihen, millaisessa maailmassa jatkossa elämme.

Suuren luontodialogin osallistajat kertovat omassa arjessaan tekevänsä valintoja, joilla he haluavat vaikuttaa luonnon monimuotoisuuden säilymiseen. Tällaisia tekoja ovat kulutuksen vähentäminen, kompostointi ja kierrättäminen, kasvisruokavalio tai vegaanius, lähiruuan suosiminen, pienviljely ja pölyttäjien vaaliminen, vieraslajien torjuminen, roskien kerääminen, veden säästäminen, autolla ajamisen ja lentämisen vähentäminen, joukkoliikenteen käyttäminen ja pyöräily, sekä luontoasioihin perehtyneiden ehdokkaiden äänestäminen vaaleissa.

Keskustelijat muistuttavat, että monessa asiassa myös *'tekemättä jättäminen voi olla teko luonnon monimuotoisuuden puolesta'*. Jokainen *'voisi harkita, ennen kuin ostaa tavaraa, että tarvitsenko tätä oikeasti vai onko mulla jo tällainen kaapissa, tarvitaanko kaikkia niitä hyödykkeitä, joita ollaan ostamassa, voidaanko jakaa jotain tavaraa'*.

5.3 Yhdessä vaikuttaminen

Omaehtoisten tekojen ohella keskusteluissa nousi esiin halu ja valmius toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa. Yhdessä tekeminen ei näyttänyt vaihtoehtona yksilöllisille toimille, vaan pikemminkin uudenlaista voimaa, ymmärrystä ja intoa synnyttävänä moottorina luontokadon pysäyttämiseksi. Olemassa olevien yhteistoiminnan muotojen

lisäksi osassa keskusteluissa ideoitiin uusia tapoja lähteä yhdessä liikkeelle luonnon puolesta.

Keskustelijat kokevat, että yhdessä tehdessä *'kenenkään ei tarvitse tehdä koko asiaa itse, jokaisella on oma tehtävä'*. Yhteinen tekeminen myös *'lepyttää liskoaivoja eli vähentää muutosvastarintaa ja lisää tietoa'*, kun *'yhteisellä tekemisellä luodaan yhteistä ymmärtämistä'*. Yksi keskustelijoista kuvaa, kuinka *'ihmiset tykkää tehdä yhdessä, ja kun tehdään luontotekoja yhdessä, niin siitä jää mieleen, että tämä oli kiva juttu ja tätä voisi omassa kotipihassa hyödyntää. Yhdessä tekeminen innostaa ja vie tietoa eteenpäin'*. Toinen on huomannut, kuinka *'osallisuus ja osallistuminen on tärkeää. Olet osa ratkaisua, pieneltäkin osalta helpottaa, ettei ole valtava möykky, vaan omilla toimilla voi toimia ja kokea yhteisöllisyyttä'*.

Osa keskustelijoista kertoo osallistuvansa yhdistysten ja kyläyhteisöjen toimintaan sekä pyrkivänsä vaikuttamaan omilla työpaikoillaan. Eräs keskustelija kertoo esimerkiksi toimivansa paikallisessa riistanhoitoyhdistyksessä, joka pyrkii suojelemaan monimuotoisuutta poistamalla vieraspetoja arvokailta lintuvesialueilta. Toinen kertoo vaikuttavansa oman järjestönsä kestävä kehityksen toiminnassa: *'voin toimia siellä omien arvojeni mukaisesti ja tuoda niitä koko yhteisön keskusteluun'*.

Yhteinen tekeminen myös nähdään ulkoa päin herkemmin *'hyvänä yhteisenä tekona, ei viherpiiperryksenä'*. Yksi keskustelijoista ehdottaakin ”luonto-Pridea”, joka olisi *'näkyvä tapa näyttää, että me olemme tämän takana ja kutsumme kaikki tähän mukaan'*. Myös valtionhallinnossa ja politiikassa on pistetty merkille, että *'perimmiltään luontosuhde hyvällä tavalla ylittää puoluepolitiikan rajat. On winwin-hetkiin mahdollisuuksia'*.

” Yhdessä tekeminen innostaa ja vie tietoa eteenpäin.”

5.4 Tutkittu tieto ja pitkäjänteiset ponnistelut

”Lajien välinen vuorovaikutus täytyy ottaa huomioon, jos me haluamme ymmärtää lajikatoa.”

Arjen tekojen ja yhteisen toiminnan rinnalle ja tueksi nousi lukuisten keskusteluihin osallistuneiden asiantuntijoiden tuottama tutkittu tieto ja siihen nojaava pitkäjänteinen ponnistelu niin luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi kuin luontokatoa kiihdyttävien yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamiseksi. Pitkän linjan puurtajien joukkoon mahtui niin tutkijoita, viranomaisia, kuin elinkeinoelämän ja järjestöjen edustajia.

Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehdään sekä perustutkimusta että kehitetään esimerkiksi kestävämpiä ruuantuotannon ja metsänhoidon menetelmiä. Tutkimuksen parissa työskentelevät osallistujat huomauttavat, että ekologian perustutkimusta tarvitaan lisää, sillä *’lajien välinen vuorovaikutus täytyy ottaa huomioon, jos me haluamme ymmärtää lajikatoa’*. Tutkimus auttaa ratkaisemaan ongelmia ja asettamaan selkeämpiä tavoitteita luontokadon pysäyttämiseen. Yliopistoissa työskentelevät keskustelijat myös toivovat, että yliopistot itse toimisivat luontoasioissa esimerkkeinä ja nostaisivat samalla luontoteemat opetuksen keskiöön.

Tutkimus ja tilastot kokoavat luontokatoa koskevaa tietoa. Uudenlaisia odotuksia kohdistuu ekosysteemitilinpitoon, jossa *’seurataan luontotyyppejä, niiden laajuutta, ekosysteemien kuntoa ja näiden tuottamia ekosysteemipalveluita’*. Kasvihuonekaasuintentaariossa lasketaan kasvihuonekaasupäästöjä ja vihreä bruttokansantuote tekee taloudellisen kasvun ympäristövaikutuksia näkyväksi. Jatkossa ennakoidaan syntyvän *’haluja tarkempiin ja nopeampiin tilastoihin’*. Jotkut keskustelijat pohtivat, *’pitäisikö luonto sitoa*

jotenkin taloudelliseen järjestelmään, jotta luonnolle luodaan tällä hetkellä ymmärtämämme arvo. Jos jollain asialla on arvo, siitä halutaan myös pitää paremmin huolta’. Toiset kaipaavat keinoja mallintaa hyötyjä, joita esimerkiksi asuin ympäristöjen luonnonläheisyydellä on ihmisten terveyteen ja sitä kautta sote kustannuksiin.

Keskustelijat pohtivat, että meillä on jo paljon tutkimustietoa, jonka avulla onnistutaan esimerkiksi tehostamaan hiilensidontaa, parantamaan ravinteiden kiertoa ja edistämään maa- ja metsätalouden kestävyttä. Esimerkiksi peltometsäsaarekkeet viljelyalueilla ja muut elinympäristöjen vaihettumisyöhykkeet ovat *’monimuotoisuuden kannalta hyvin arvokkaita’*. Samalla *’luonnonsuojelu ei välttämättä tarkoita sitä, että metsä jätetään, vaan erilaiset elinympäristöt vaatii toimenpiteitä, esimerkiksi lehdoissa pitää poistaa kuusia että niistä ei tule kuusikoita’*. Kekseliäisyyttäkin tarvitaan: *’Kunnan viheralueita jää hoitamatta ja siitä kuuluu soraääniä, niin voidaan kääntää se niin, että tässä hoidetaan luonnon monimuotoisuutta’*.

Myös rahoitusta ja tukea monimuotoisuuden edistämiseen on yhä enemmän tarjolla: *’Hiilensitomisen ja luonnon monimuotoisuus tulevan rahoituskauden teemoja. Meillä on aika paljon eri rahoituksia tulevaisuudessa käytettävissä’*. Soita ja vesistöjä ennallistetaan, ja vaihtoehtoisia metsänhoitomenetelmiä ja ekologisia kompensatioita kokeillaan. Euroopan Unionin rahoittama Leader-toiminta tukee paikallisia, luonnon monimuotoisuutta tukevia kehityshankkeita ja maakuntaohjelmissa tuetaan vihreitä innovaatioita. *’Tulevaisuudessa yrittäjille avautuu varmasti enemmän mahdollisuuksia monipuolistaa tulonlähteitään’* ennustavat keskustelijat.

Myös teollisuudessa, tienpidossa, ilmailussa ja matkailualalla kohdataan ja ratkotaan luontokatoon liittyviä kysymyksiä ja pohditaan toiminnan luontovaikutuksia, tapoja ylläpitää luonnon monimuotoisuutta ja uusien, kestävämpien käytäntöjen kehittämistä. Haasteena on laajentaa näkökulmaa

yksittäisistä projekteista koko toimintaan: *'Tottakai kun meillä on tehtaita, niissä ehkä eniten hallittu yksikkötasolla ympäristöön vaikuttavia asioita, mutta laajemmin yritystasolla ajateltuna ei suoraan ole ajateltu'*. Toinen keskustelija kuvaa, kuinka *'pitkään on tehty toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden eteen, mutta on olleet yksittäisiä projekteja, mitä ei ole vielä mittaroitu. Se on seuraava mitä me tehdään, asetetaan selkeämpiä tavoitteita itsellemme'*.

Rakentamisessa ja arkkitehtuurissa *'pihat ja viherkatot muodostavat viherverkoston ja toimivat tärkeinä viherkäytävinä'* ja tämä *'tulisi ottaa huomioon jo kaavoituksessa, tulisi osata ennakoita ja katsoa asemakaavan laadinnassa, tai jopa maakuntakaavassa'*. Kaupunkisuunnittelulla voidaan tukea *'urbanin ympäristön haluttua hyönteislajikirjoa'* ja yhä laajemmin onkin havahduttu siihen, että *'ai niin, linnutkin pitäisi ottaa huomioon. Tai hälyäänet, jotka sotkevat kalojen elämää'*. Alalla toimiva keskustelija pohtii, *'kuinka nopeasti mielenmaiseman muutos on tullut ja vastuun aukeaminen, kuinka vaativassa tilanteessa suunnittelijat ovat tunnistaessaan omien valintojensa seurausten pitkäaikaiset vaikutukset'*.

Myös kunnissa käsitellään yhä enemmän monimuotoisuuden suojelua, maankäytön ja liikenteen ympäristövaikutuksia, asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia lähiluontoon, sekä luontokohteiden kehittämistä ja yhdenvertaisuutta niiden saavutettavuudessa. Valtionhallinnossa taas pohditaan, että *'valtio on osa yhteiskuntaa sillä tavalla, että jollain aikavälillä yhteiskunnan keskustelut muuttuvat toimenpideohjelmiksi, ainakin eduskunnan vaihtuessa ja myös kunnissa ja kolmannella sektorilla ja yrityksissä'*.

Osa asiantuntijoista kuitenkin kamppailee sen kanssa, että matka tiedosta toimintaan voi olla hidas, mikä aiheuttaa joillekin *'väsymystä tämän aiheen parissa'*. Toiveikkautta monille antoi se, että vihdoinkin luontokadosta puhutaan laajasti ja jatkuvasti tehdään yhä enemmän sen pysäyttämiseksi. *'Kyllähän tietoa ennenkin oli, mutta kaikki*

oikeastaan perustui vapaaehtoistyöhön', kun *'nyt nämä aiheet ovat tulleet läpi'* ja *'on ollut valtavaa positiivista kehitystä'*.

" Se on seuraava mitä me tehdään, asetetaan selkeämpiä tavoitteita itsellemme."

5.5 Tiedon popularisointi ja taide kasvattavat ymmärrystä

Osalla keskustelijoista *'on vankka luottamus siihen, että kun ihmisillä on tietoa, he muuttavat käytöstään ja tekevät asioita vähemmän haitallisella tavalla'*. Toisaalta koetaan, että luontokeskustelu on *'tutkijapohjaista, joka menee omalla tasolla. Tutkimuskieli, jargonia, kapulakieltä. Lapsi ei varmasti sitä hahmota'*. Keskusteluun kaivataankin konkreettisia esimerkkejä: *'Kiertotalous ja luontokato, kun ne on vähän semmoisia abstrakteja käsitteitä, niin sitten tuoda niitä konkreettisemmaksi ja linkittää niitä toisiinsa, että miten just vaikka se, että me opitaan ajattelemaan jätteitä eri tavalla'*.

" Miten tällainen yhteinen kieli voitaisiin löytää, jotta kaikki pääsisivät mukaan keskusteluun?"

Eräs osallistuja kertoo, että *'olen itse pohtinut, miten saisimme puhuttua luontokadosta sellaisella kielellä, että se olisi relevanttia tavalliselle ihmiselle. Siten, että me lisättäisiin ymmärrystä, puhuttaisiin selkeästi siitä mihin se vaikuttaa'*. Hän kysyy, *'miten tällainen yhteinen kieli voitaisiin löytää, jotta kaikki pääsisivät mukaan keskusteluun?' Yksi vastaus on, ettei 'tehdä luonnon vaalimisesta tiedettä vaan pieniä, helposti lähestyttäviä arjen tekoja', esimerkiksi 'hoidetaan pihvoja*

niin, että sinne jää moninaisia elinympäristöjä'. Tärkeää olisi 'luontaisen ympäristöstävällisen elämäntavan aukikirjaaminen', jotta 'huomattaisiin mitä tehdään hyvin ja se missä pitää vielä petrata'.

Luontosuhde ei ole vain älyllinen asia: 'ei-älyllinen maailma on se mitä tapahtuu luonnossa ja jossa ihmiset liikkuu ja kokee ja ymmärtää maailmaa muillakin tavoilla kuin älyllisesti'. Luontosuhteeseen tarvitaan älyn lisäksi kokemuksellisuus ja kehollisuus. Tämän voi tavoittaa taide: 'taide avaa tunteen. Ihminen ei toimi pelkän tiedon ja järjen, vaan myös tunteen avulla'. Kulttuurin ja taiteen rooli voi luontokadon pysäyttämässä olla vaikeiden asioiden näkyväksi tekeminen ja ihmisten tuominen tunteella mukaan ja yhteen. 'Kulttuurin avulla pääsee ihmisen ihon alle ja tunteisiin kiinni', kuvaa yksi osallistujista. Yhdessä keskustelussa korostettiin myös sitä, että taiteen ei aina välttämättä tarvitse juuri käsitellä suoraan ekologiseen kriisiin liittyviä teemoja toimakseen muutosvoimana luontokadon pysäyttämässä. Taide itsessään 'on mahdollisuus näyttää muita mahdollisia maailmoja'.

" Ihminen ei toimi pelkän tiedon ja järjen, vaan myös tunteen avulla."

5.6 Suomi edelläkävijänä kriisienkin keskellä

'Jokainen kriisi on mahdollisuus, myös luonnon monimuotoisuudelle ja ilmastonmuutokselle', toteaa eräs dialogiin osallistujista. Toinen huomauttaa, että 'ihmiskunta näyttää tarvitsevan kai jonkinlaista kriisiä, että aletaan hoksaamaan, että kulutusta pitää pienentää'. Esimerkiksi 'fossiilisista polttoaineista irtautuminen nousee nyt kärkevämmin merkitykselliseksi kuin aiemmin'. Samaan aikaan on oltava valppaana, ettei nyt lähdetä 'poltamaan puuta ja kaivamaan ja poltta-

maan turvetta', vaikka ylläpidetään huoltovarmuutta.

" Ihmiskunta näyttää tarvitsevan kai jonkinlaista kriisiä, että aletaan hoksaamaan, että kulutusta pitää pienentää."

Venäjän hyökkäys Ukrainaan näyttäytyy inhimillisen kriisin ohella myös suurena ympäristötragediana, mutta osa keskustelijoista uskoo, että 'sota tulee muuttamaan ajatusta siitä, mitä hyvään elämään vaaditaan'. Koronapandemian ja nyt sodan seurauksena 'me katsomme asioita eri tavalla nyt kuin pari viikkoa tai pari vuotta sitten' ja 'ajatukset ja prioriteetit ovat menneet monella uusiksi'. Eräs osallistujista pohtii, että 'Ukrainan tilanne voi johtaa isoihin asioihin, puhuimme aivan aluksi, että turvallisuus pomppaa prioriteettilistan kärkeen, mutta se avaa myös oven sille, että ihan kaikki menee remonttiin ja yhteiskunnalliset muutokset tapahtuvat isossa rysähdyksessä, ehkä tässä on nyt mahdollisuus isoon rysähdykseen'.

Ikäkkäämmät keskustelijat uskovat, että 'kyllä nuoret muuttavat tätä suuntaa ja näkevät luonnon'. Samaan aikaan pohditaan, että 'meidän pitää myös muistaa, että mekin tulemme esivanhemmiksi, mistä meidät muistetaan? Mistä meitä kiitetään?' Monet keskustelijat uskovat, että positiivinen arvojohtajuus ja asenne 'auttaa enemmän kuin uhkailu ja uhkakuvat'. 'Jos on toivoton olo niin ei kukaan välitä mistään mitään', havainnollistaa yksi osallistujista. 'Nuoret törmää hyvin raakoihin faktoihin hyvin nuorena. Voiko konkreettisella esimerkillä siitä, mitä voi tehdä, pehmittää niitä faktoja?', kysytään keskusteluissa. Toisaalta 'syllisyyttäkin tarvitaan. Se ei välttämättä ole negatiivinen tunne, jos se tuottaa hyvää. Se on nimenomaan se syy, miksen ole syönyt lihaa neljännesvuosisataan', kertoo eräs keskustelija.

Globalilla tasolla keskustelijat kaipaavat Suomelta arvojohtajuutta luontokysymyksissä: *'Suomessakin puhutaan, että Suomi on niin pieni maa, että jos täällä tehdään toimia, niin niillä ei oo globaalia merkitystä. Pitäisi muistaa se, että siihen lähtee sitten muitakin mukaan, kun mekin lähetään'*. Yhdellä keskustelijalla *'on sellainen unelma, että Suomessa ei enää valmistetta sellua vietäväksi Kiinaan, josta siitä tehdään kertakäyttövaatteita meille, vaan korjattavasta puusta tehdään laadukkaita, mahdollisimman pitkälle jalostettuja juttuja Suomessa'*. Toinen kuvaa, että *'ei oo liian pientä eikä liian isoa mihin pitäisi tarttua, vaan tärkeää että tartutaan ja sitten se oleellinen sieltä löytyy'*. Tarvitaan sekä isoja että pieniä tekoja: *'sekä vallankumous että pieniä askeleita: revoluutio ja reformistisuus'*. Käytännössä nämä voivat olla *'sekä suuria lainsäädännöllisiä muutoksia että omia pieniä arjen toimia'*.

” Mistä meidät muistetaan? Mistä meitä kiitetään? ”

5.7 Lisää rakentavia luontokeskusteluja

Dialogit nähtiin yhtenä tärkeänä uutena keinona toimia yhdessä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja luontokadon pysäyttämiseksi. Dialogisten keskustelujen uskottiin lisäävän kaikkien osallistujien ymmärrystä luonnon merkityksestä ja luontokadosta sekä purkavan turhia vastakkainasetteluja. Matka on kuitenkin vasta alussa ja jatkossa keskusteluihin halutaan kutsua mukaan entistä laajempi ja monipuolisempi joukko erilaisia ja eri taustaisia ihmisiä.

Keskustelijoiden kokemusten mukaan luontokeskusteluissa *'lähdetään uudestaan ja uudestaan samoille urille, puuttuu aito dialogi. Ihmiset saapuvat tilaisuuksiin ja kertovat siellä sen, mitä ovat jo etukäteen päättäneet, eivät halua kuulla muiden*

mielipiteitä'. Moni kokee, että luontokeskustelu on *'aika usein kärjistävää ja vastakkainasetteluun tähtävää. Se harvoin kuitenkin edistää mitään. Siksi tarvitaan dialogia'*. Tarvitaan myös *'laajempaa keskustelupiiriä, jotta mielipiteet avartuisivat'* ja mahdollisuuksia sille, *'että mielipide voi muuttua, kun tietoa karttuu'*. *'Vain keskustelun kautta voi ymmärtää kokonaisuutta'*, kuvaa eräs osallistujista.

” Luontokadon pysäyttäminen vaatii avoimuutta ja kuuntelua. ”

Luontodialogiin osallistuminen onkin ollut monelle arvokas ja ymmärrystä lisäävä kokemus. *'Näin pieni keskustelu jo omalla porukalla oli avartava'*, kuvaa dialogikokemustaan eräs keskustelijoista. Toinen kertoo, kuinka keskustelu *'avarsi paljon omaa ymmärrystä, koska tajusin, miten vähän tiedän. Paljon mielenkiintoista tietoa metsistä, metsäalasta ja alalla töissä olevien näkemyksistä. Arvostan kovasti!'* Eräälle keskustelijalle luontodialogi on *'ollut kyllä erilaisin luontokeskustelu missä olen ikinä ollut, enkä sano tätä pahalla'*. Yksi osallistujista kertoo keskustelun lopuksi menevänsä *'kotiin tekemään jonkun ajatuskartan ihmisten yhteydestä luontoon, herätti paljon ajatuksia'*.

Myös keskusteluiden järjestäjät kokivat keskustelut tärkeiksi ja innostaviksi: *'On hienoa, että monimuotoisuuskysymyksiä nostetaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja linkitetään niitä muihin ilmasto- ja kestävyys-haasteisiin'*. Luonnosta ja luontokadosta keskusteleminen koettiin tärkeäksi myös tilanteessa, jossa Venäjä oli juuri aloittanut hyökkäyksen Ukrainaan ja sota vaikutti ennakoimattomilla tavoilla ihmisten ja yhteisöjen elämään.

Dialogeille nähdään tarvetta myös jatkossa: *'Koimme dialogin hyödylliseksi ja osallistumme mielellämme jatkossakin vastavanlaisiin dialogeihin'*. Yksi järjestäjistä kuvaa, että dialogi *'antoi tilaa puhua aiheesta*

syvällisesti ja eri tavalla kuin yleensä'. Toinen toteaa, että 'Tämä on hieno tapa tavoitella erilaisiin kansalaisiin ja heidän ryhmiinsä varastoitunutta viisautta'. Yleisesti järjestäjät ajattelevat, että 'on tärkeää kuulla erilaisia mielipiteitä ja käydä tämänkaltaista syventävää ja rakentavaa keskustelua, jotta löytäisimme yhteiset tavat muutokselle'.

Järjestäjät olivat uteliaita kuulemaan toisten keskusteluiden annista ja toivoivat, että oma keskustelu 'tarjoaa eväitä' luontoviisaan Suomen visiointiin. Samalla tiedostettiin, että 'näin iso aihe ei tule valmiiksi kerralla'. Yksittäinen keskustelu tuntui 'pinta-raapaisulta' ja mukaan olisi houkuteltava 'myös sellaisia keskustelijoita, joille aihe on vieras'. Niin järjestäjät kuin osallistujatkin haluavat tuleviin luontokeskusteluihin mukaan ihmisiä eri lähtökohdista ja mahdollisimman monipuolisilla taustoilla: 'et pääsisi

sieltä ulos ja näkisi toisenlaisten ihmisten arkitodellisuuksia'. Erityisesti 'päättäjät pitäisi saada mukaan keskusteluun'.

Eräs osallistuja kuvaa tuntojaan seuraavin sanoin: 'Nyt on viimeiset hetket reagoida ja toivoa että tämä dialogi tuo esille tutkijoiden löydöksiä ja niihin uskotaan'. Keskustelijat uskovat, että 'luontokadon pysäyttäminen vaatii avoimuutta ja kuuntelua'. Joskus toisten ihmisten mielipiteet näyttävät erilaisemmilta kuin ne ovatkaan, sillä esimerkiksi 'sosiaalisessa mediassa aiheita voidaan kärjistää, vaikka ihmiset olisivatkin oikeastaan aika samaa mieltä'. Tämä tarkoittaa, että 'jos kohtaat jonkun, josta et voi tajuta, miten hän ei voi pitää samoja asioita tärkeänä, yritä olettaa hänestä hyvää ja ajatella, että hänellä on taustalla joku hyvä ajatus ja arvo, joka on hänelle tärkeä. Sen kautta voitte löytää yhteisen keskustelun'.

Suuren luontodialogin konkreettiset välineet keskusteluiden järjestämiseen

Haluatko järjestää oman luontodialogin?

Voit hyödyntää keskustelun järjestämisessä seuraavia materiaaleja, jotka löytyvät [Suuren luontodialogin tapahtumasivulta](#):

- Ohjeet kohderyhmämäärittelyyn
- Kutsupohja ja ehdotus kutsutavoista ja aikataulusta
- Dialogin käsikirjoitus, josta löytyy keskustelun ohjaamiseen tarvittava ohjeistus
- Infokalvot luonnon monimuotoisuudesta ja luontokadon pysäyttämisestä esimerkiksi alustuksen materiaaliksi
- Videoitu keskustelunalustus johdattelemaan keskustelijoita syvään ja moninäkökulmaiseen aiheen käsittelyyn
- Ohjeistus kirjurille ja sanoitus kirjaamisesta
- Linkit etädialogin ohjaamiseen ja [Erätauko](#)-työkaluihin

Keskustelun järjestäjän tulee

- Määritellä tarkempi aihe
- Varata tila ja mahdolliset tarjoilut tai etäkeskustelualusta
- Kutsua keskustelijat
- Varata keskusteluun henkilö, joka toimii kirjurina
- Vetää keskustelu
- Tehdä tarpeen mukaan yhteenveto keskustelussa esiin nousseista keskeisistä teemoista, näkökulmista ja oivalluksista

6 Herätteitä tuleviin luontokeskusteluihin

Suuren luontodialogin keskeisiksi teemoiksi nousivat suomalaisen luontosuhteen rakentuminen sekä luontokadon pysäyttämistä estävät ja mahdollistavat tekijät. Tässä yhteenvedossa olemme pyrkineet rakentamaan näistä teemoista kokonaisuuden, joka syventää ymmärrystä moninaisista luontosuhteista ja niiden vaikutuksista luontokatoon.

Lähestymistapamme yhteenvedon jäsentämiseen on ollut aineistolähtöinen: keskeiset jäsenyykset ja näkökulmat on muodostettu aineiston pohjalta ja sen ehdoilla. Avainroolissa analyysissä oli meidän yhteenvedon kirjoittajien keskinäinen dialogi, jonka avulla pyrimme vaalimaan keskustelujen elävyyttä ja moninäkökulmaisuuksia. Analyysimme ei ole keskittynyt erittelemään yksittäisten keskustelujen sisäisiä erityispiirteitä, vaan analysoimme laajaa aineistoamme pikemminkin yhtenä ”suurena dialogina”, jossa eri ryhmien ja osallistujien äänet ovat vuoropuhelussa keskenään. Käytämme tekstissä paljon suoria, anonyymeja sitaatteja aineistosta, jotta osallistujien erilaiset äänet, kokemukset ja ajatukset kuuluvat osallistujien omien sanojen kautta.

Suuren luontodialogin 103 keskustelun kirjauksista koostuva laadullinen aineisto on aarreaitta, jota ei hetkessä ammenneta tyhjiin. Sitra käyttää jatkossakin keskusteluiden kirjauksia hyödyntääkseen monipuolisesti dialogeissa muodostunutta ymmärrystä luonnon moninaisista merkityksistä ja luontokadon pysäyttämistä. Aineisto tarjoaa mahdollisuuksia myös eri näkökulmista tuleville jatkotutkimuksille ja -tarkasteluille.

Dialogiaineisto osoittaa, että jokaisessa meistä elää monta erilaista luontosuhdetta, jotka kehittyvät kokemustemme, olosuhteidemme, elämäntilanteidemme ja ymmärryksemme muutosten mukana. Luontoon suhtaudutaan samanaikaisesti käytännöllisesti ja esteettisesti. Osana elämää jokainen meistä sekä hyödyntää luontoa että usein myös suojelee sitä. Mitä paremmin ymmärrämme näitä ihmisten erilaisia luontosuhteita, sitä paremmat mahdollisuudet meillä on yhdessä pysäyttämään luontokato. Dialogin avulla on mahdollista hahmottaa omaa ja kanssaihminen luontosuhdetta, sekä lisätä ymmärrystä yksilöiden ja yhteisöiden valintojen seurauksista ja eri ympäristöissä elävien ja työtään tekevien ihmisten vaikutuskeinoista luontokadon pysäyttämiseen.

Siksi on tärkeää jatkaa luontodialogien järjestämistä. Tulevissa luontodialogeissa voidaan sekä pureutua syvemmin yksittäisiin aiheisiin että tuoda rohkeasti eri näkökulmia ja organisaatioista tulevia ihmisiä yhteen. Toistuvilla keskusteluilla kartutetaan syvenevää ymmärrystä erilaisten yksilöiden ja yhteisöiden luontosuhteesta ja luontokadon seurauksista. Sitran [Luontoviisas Suomi 2035](#) -visiotyö antaa keskusteluille hyvän kehikon, ja Suuren luontodialogin [järjestäjien materiaalit](#) tarjoavat työkalut keskusteluiden järjestämiseen. Lisäksi kannattaa hyödyntää tätä yhteenvetoa niin keskustelujen suunnittelussa kuin myös dialogin osallistujien ajatusten virittäjänä. Sitä voi lukea ymmärtääkseen enemmän monimuotoisista luontosuhteista ja niiden vaikutuksesta luontokatoon tai esimerkiksi omalle viiteryhmälle merkityksellisen dialogiaiheen löytämiseksi.

Suuri luontodialogi on myös yksi esimerkki kansallisista dialogeista, joissa keskustellaan ihmisille ja yhteisöille tärkeistä asioista tavalla, joka vahvistaa heidän osallisuuttaan ja luo ymmärrystä erilaisista haasteista ja mahdollisuuksista yhteiskunnassamme. Kuten tämä yhteenvedo osoittaa, myös Suuressa luontodialogissa keskustelijoiden ymmärrys luonnon monimuotoisuuden merkityksestä ja luontokatoon vaikuttavista tekijöistä, sekä toisten erilaisista näkökulmista ja omista kokemuksista, lisääntyi dialogissa. Keskusteluissa ihmiset etsivät yhdessä omille luontosuhteilleen sanoituksia ja muotoja, jotka tukevat heidän toimijuuttaan. Osana tätä muodostuu myös tahtoa toimia: *'Minusta tuntuu nyt entistä*

tärkeämmältä tehdä omia valintoja luonnon hyväksi'.

Innostavat ja syvälliset dialogit eivät kuitenkaan itsessään riitä luontokadon pysäyttämiseen. Tarvitaan konkreettisia tekoja. Dialogissa syntyvä ymmärrys voi kuitenkin olla alkusysäys toiminnalle. Uudenlainen ymmärrys saa meidät havainnoimaan ympäristöämme erilaisilla tavoilla ja pohtimaan omaa toimintaamme. Parhaimmillaan erilaisia ihmisiä yhteen tuovat dialogit voivat luoda maaperää uusille sosiaalisille, ekologisille ja yhteiskunnallisille innovaatioille, joilla pysäytämme yhdessä luontokadon. Työ luonnon monimuotoisuuden pelastamiseksi on vasta alussa. Vastuun edistämisestä on meillä kaikilla.

Kirjoittajista

KTT **Elina Henttonen** (Valtaamo Oy), TT, FM **Kai Alhanen** ja **Janne Kareinen** (Aretai Oy/DialogiAkademia) ovat kokeneita tutkijoita ja dialogin ammattilaisia, joilla on monipuolinen kokemus laadullisesta analyysistä sekä dialogien fasilitoinnista, dialogiosaamisen kouluttamisesta ja dialogimenetelmien kehittämisestä Suomessa ja kansainvälisesti.

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 210

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

ISBN 978-952-347-271-6 (PDF)
www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13
PL 160
00181 Helsinki
P. 0294 618 991
 @SitraFund